

UNIVERZITET U SARAJEVU

Filozofski fakultet

Odsjek za komparativnu književnost i informacijske nauke

**Percepcija uloge bibliotekara kao edukatora u kontekstu
programa informacijske i medijske pismenosti**

MAGISTARSKI RAD

Studentica: Kustura Merjem

Mentor : prof.dr Mario Hibert

Sarajevo, 2024.

Kustura Merjem

Informacijske nauke i moderna i savremena umjetnost

merjem.kustura@gmail.com

Sažetak

Ovaj rad ima za cilj ukazati na probleme i perspektive profesionalnog razvoja informacijske i medijske pismenosti posredstvom bibliotekara kao edukatora. Magistarskim radom na temu „*Percepcija uloge bibliotekara kao edukatora u kontekstu programa informacijske i medijske pismenosti*“ nastoje se istražiti aktivnosti stručnog usavršavanja i obrazovne potrebe bibliotekarskih djelatnika u Bosni i Hercegovini kao direktnog uticaja razvoja informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Potreba za demokratizacijom društva i razvojem vještina nove generacije potrebne za digitalno doba zahtijeva adekvatnu integraciju MIP u formalno i neformalno obrazovanje. Pažljiv metodološki pristup kako bi se osigurao najbolji rezultat i pažljiv odabir ciljnih skupina bit će važni za postizanje održivog i kontinuiranog razvoja MIP, interkulturalnog dijaloga i povećanja kritičkog razmišljanja u BiH. Na osnovu navedenog navest ćemo šta je to strateški pristup MIP-u, te na koji način je hibridni model višekomponentne integracije MIP-a adekvatan i održiv.

Cilj istraživanja je ustanoviti razinu poznavanja kompetencija bibliotekara kao edukatora u kontekstu programa informacijske i medijske pismenosti od strane učenika ali i nastavnika. Istraživanje je provedeno u novembru 2023. godine u osnovnim školama u Kantonu Sarajevo, nakon održanih radionica koje su vodili bibliotekari.

Ključne riječi: Informacijska pismenost, „pismenosti 21. stoljeća“, medijska pismenost, obrazovni sustavi, Google generacija, informacijsko ponašanje, medijske navike.

SARAJEVO UNIVERSITY

Faculty of Philosophy

Department of Comparative Literature and Information sciences

Perception of the role of librarians as educators in the context of
information and media literacy programs

Student: Kustura Merjem

Mentor: Prof. Dr. Mario Hibert

Sarajevo, 2024

Summary

This paper aims to point out the problems and perspectives of the professional development of information and media literacy through librarians as educators. The master's thesis on the topic "*Perception of the role of librarians as educators in the context of information and media literacy programs*" seeks to investigate professional development activities and educational needs of librarians in Bosnia and Herzegovina as a direct influence of the development of information and communication technologies. The need for the democratization of society and the development of the skills of the new generation needed for the digital age requires an adequate integration of media and information literacy into formal and informal education. Careful methodological approach to ensure the best result and careful selection of target groups will be important for achieving sustainable and continuous development of media and information literacy, intercultural dialogue and increasing critical thinking in BiH. On the basis of the above, we will state what a strategic approach to the media and information literacy is, and in what way the hybrid model of multi-component integration of media and information literacy is adequate and sustainable.

The aim of the research is to establish the level of knowledge of the competences of librarians as educators in the context of information and media literacy programs by students and teachers. The research was conducted in November 2023 in elementary schools in Sarajevo, after workshops led by librarians.

Keywords: Information literacy, "literacies of the 21st century", media literacy, educational systems, Google generation, information behavior, media habits.

Sadržaj :

<i>Uvod</i>	1
<i>1.1 Pojam informacijske i medijske pismenosti</i>	5
<i>1.0 Profesija bibliotekara 21. stoljeća</i>	11
<i>1.1 Zadaci i uloga bibliotekara u informacijskom društvu</i>	13
<i>1.2 Uloga bibliotekara u procesu obrazovanja</i>	16
<i>1.3 Krićka medijska i informacijska pismenost : Medijska i informacijska pismenost u školskoj biblioteci</i>	19
<i>1.4. Hibridni model višekomponentne integracije MIP-a u obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini</i>	22
<i>1.5 Medijska i informacijska pismenost – Strateški pristup</i>	26
<i>2.0 Pilot-istraživanje samoprocjene kompetencija nastavnika i bibliotekara osnovnih i srednjih škola u Kantonu Sarajevo</i>	28
<i>2.1 Istraživanje samoprocjene kompetencija nastavnika i bibliotekara u Bosni i Hercegovini</i>	30
<i>2.1 Kompetencije informacijskih stručnjaka 21. stoljeća</i>	32
<i>2.2 Modeli podučavanja u bibliotekama</i>	35
<i>2.3. Radionica</i>	36
<i>2.4. Koliko je važna suradnja nastavnika i bibliotekara unutar školskih/visokoškolskih ustanova ?</i>	38
<i>3. Primjena evropskih i međunarodnih standarda medijske i informacijske pismenosti u različitim domaćim institucijama</i>	40
<i>3.1. Međunarodni i evropski okvir politike MIP-a</i>	41
<i>3.2 Vijeće Evrope(VE)</i>	42
<i>3.3 Evropska unija (EU)</i>	43
<i>3.4 MIP u Bosni i Hercegovini: osnovne informacije i kontekst</i>	44
<i>3.1 Usmjerenost MIP-a i status primjene u BiH</i>	45
<i>4. Istraživanje medijske i informacijske pismenosti u osnovnim školama</i>	47
<i>4.1. Cilj istraživanja i hipoteze</i>	47
<i>4.2. Metodologija istraživanja</i>	47
<i>4.3. Rezultati istraživanja</i>	48
<i>Literatura</i>	56

Uvod

Oblasti koje zahtijevaju djelovanje bibliotekara 21. stoljeća implicirane naglim razvojem informacijsko- komunikacijske tehnologije su mnogobrojne. Bibliotečke vještine pronalaženja, selekcije, klasificiranja, obrade, pohrane i zaštite građe prilagođene savremenim tehnologijama nameću bibliotekarima dodatnu obavezu edukacije građana u oblasti medijske i informacijske pismenosti.

U radu se tematizira problem informacijske i medijske pismenosti u Bosni i Hercegovini sa akcentom na proces njenog sprovođenja u formi edukativnih radionica . Nakon teorijske argumentacije o vještinama i ulogom bibliotekara u 21. stoljeću, rad sadržava istraživački dio koji uključuje analizu edukativnih radionica informacijske i medijske pismenosti održanih u Sarajevu 2023. godine.

Vezano uz promjene u informacijskom okruženju, mijenjaju se i standardi pismenosti, pojavljuju se nove vrste pismenosti, tzv. pismenosti 21. stoljeća, a među njima ključnu ulogu zauzima informacijska pismenost kao sklop kompetencija potrebnih za cjeloživotno učenje. Rad nije ograničen samo na informacijsku pismenost, obuhvata i teorijsku argumentaciju vezanu za medijsku pismenost. Zbog ubrzanog razvoja društva i potrebe za novim kompetencijama, pojedinac ne završava s postupkom učenja po prestanku formalnog obrazovanja, prilagođavajući se potrebama društva. Bibliotekar kao edukator bi trebao djelovati u tom smislu da upozori na moguće opasnosti koje su uzrokovane nedostatkom medijske i informacijske pismenosti ali i konkretno djeluje osmišljavanjem sadržaja radionica, rješavanjem problema finansiranja radionica, određivanjem ciljane skupine, okupljanjem stručnjaka iz srodnih oblasti.

Rad će sadržavati krajnje rezultate istraživanja znanstvenih stručnjaka vezanih za medijsku i informacijsku pismenost koji su izdali četiri elektronska izdanja iz edicije medijska i infoemacijska pismenost rađeno 2021. godine . U radu ćemo pored osnova MIP-a navesti zašto nam je važan strateški pristup, te koji je to hibridni model ključan za adekvatno razumjevanje medijske i iformacisjke pisemnosti .

“Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu svojim znanstvenim i istraživačkim aktivnostima u Bosni i Hercegovini zagovara strateški pristup u području medijske i informacijske pismenosti. Takav pristup trebao bi rezultirati integracijom medijske i informacijske pismenosti u formalni i neformalni obrazovni sistem, te uključiti medije, nastavno osoblje i bibliotekare u proces zagovaranja i jačanja medijske i informacijske pismenosti s posebnim naglaskom na promicanje multikulturalizma kroz razvoj kritičkog mišljenja i zagovaranja.

Suštinu hibridnog modela višekomponentne integracije MIP u obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini čini biblioteka kao informacijsko središte, koje može biti strateški resurs kroz koji će se vršiti proces informacijsko-medijskog opismenjavanja korisnika (učenika, nastavnika, roditelja). Kako škole nemaju usvojene samostalne MIP programe, ni standarde koji bi pridonijeli njegovom promoviranju, aktualizacija uloge i funkcije bibliotekara i biblioteke kroz UNESCO MIL kurikulum može biti strateška komponenta razvoja profesionalnih kompetencija, naročito u odnosu na činjenicu da je bibliotekarstvo direktno povezano sa procesima pružanja podrške učenju, kao što je i sama MIP svojim ciljevima povezana s ciljevima cjeloživotnog učenja. Savremena školska biblioteka se tako pojavljuje kao ključna sastavnica funkcioniranja informacijskog društva, (multimedijalno središte škole, centar informacija posredovanih korištenjem suvremene tehnologije, itd.), te bi školske biblioteke trebalo prepoznati kao postojeće systemske resurse čijom bi se aktualizacijom osiguravala kontinuirana podrška novim ishodima učenja za 21. stoljeće. “¹

„ O redefiniranju profesionalnog statusa bibliotekara/informacijskih stručnjaka i odgovornostima njihovih društvenih zadaća kao preduvjet demonstriranja osjetljivosti za krucijalne probleme informacijskog društva (kao pretpostavljenog nositelja demokratizacijskih promjena) pisao sam naglašavajući važnosti socijalne misije bibliotekarstva i informacijskih znanosti, ukazujući ako odustajanjem od dužnosti da predstavljaju javnu sferu i brane informacijsko, javno dobro, bibliotekari postaju instrumenti novog svjetskog poretka –

---

¹ Medijska i informacijska pismenost, url: <https://fpn.unsa.ba/b/medijska-i-informacijska-pismenost/> (pristupljeno 10.9.2022.)

neutralni, indiferentni posmatrači globalizacije univerzalističkih vrijednosti (ljudska prava, demokratija, sloboda, kultura). „²

Navedenim citatom nastojim definirati jasnu hipotezu magistarskoga rada oslanjajući se na dosadašnja istraživanja koja jasno pokazuju težinu odgovornosti bibliotekara u informacijskom društvu, edukatora koji djeluje preventivno i ukazuje na koji način se ophoditi sa informacijama u medijskom okruženju.

Cilj rada je procijeniti aktivnosti bibliotečkog osoblja za sprovođenje edukativnih radionica koje se konkretno odnose na medijsko i informacijsko opismenjavanje.

Prvi dio rada odnosi se na genaralni uvod o temi sa osvrtom na obrazovnu ulogu bibliotekara i vještinama medijskog i informacijskog opismenjavanja . Također navest ćemo kratak pregled dosadašnjih istraživanja na ovu temu .

Drugim dijelom rada obuhvatit ćemo funkciju bibliotekara kao edukatora, sa primjerima dobre prakse u Boni i Hercegovini. Obzirom da je naš cilj rada procjena aktivnosti bibliotekara u edukativnim radionicama, navest ćemo i projekte koji su rađeni u našoj državi.

Treći dio rada odnosi se na konkretan problem kojim se u radu bavimo, gdje ćemo definirati osnovne teme i ideje rada i kroz teorijsku argumentaciju analizirati koncept medijske i informacijske pismenosti .

Četvrti dio rada nakon teorijske argumentaciju je istraživački koji se odnosi na percepciju uloge bibliotekara kao edukatora u kontekstu medijske i informacijske pismenosti. Radionice su održane u novembru 2023. godine od strane školskih bibliotekara u osnovnim školama (Kanton Sarajevo) .

Peti dio rada je analiza rezultata istraživanja sprovedenih sa učesnicima radionica, radi se o učenicima dobne skupine do 12 godina. Radionice su vodili školski bibliotekari posredstvom Instituta za društvena istraživanja koji su unaprijed kreirali sadržaj radionica, a bibliotekari su imali slobodan izbor na koji način sprovesti radionicu.

Šesti dio rada je sumiranje cjelokupnog istraživanja, navođenje određenih zaključaka, odstupanja i sl.

---

² Mario Hibert, Digitalna tranzicija i etički prijepori bibliotekarstva, ICSL – godišnjak Međunarodnog susreta bibliotekara slavista u Sarajevu, vol. 3, br. 3, Sarajevo, IKD University Press, 2007, str. 116–130.

Istraživačkim dijelom rada želi se saznati koliko je ustvari medijska i informacijska pismenost potrebna digitalnim urođenicima ali i digitalnim pridošlicama. Cilj istraživanja je ustanoviti razinu poznavanja kompetencija bibliotekara kao edukatora u kontekstu programa informacijske i medijske pismenosti od strane učenika ali i nastavnika. Na temelju cilja, postavljene su hipoteze:

1. Školski bibliotekari su kompetentni da održavaju radionice o MiP, da kreiraju prikladne sadržaje za određenu dobnu skupinu i uspješno vode radionice.
2. Radionice su uspješnijeg ishoda kada se održavaju zajedno sa nastavnicima
3. Bibliotekari kao edukatori bi trebali djelovati uz nastavni plan i program i voditi radionice u skladu sa nastavnim programom
4. Doživljavanje učenika o vlastitoj razini informacijske pismenosti ne odgovara stvarnom stanju u praktičnoj primjeni.

1.1 Pojam informacijske i medijske pismenosti

Na Nacionalnoj konferenciji o medijskoj pismenosti održanoj 1992. godine u Aspenu, medijska pismenost definisana je kao sposobnost pristupa, analize, vrednovanja i odašiljanja poruka posredstvom medija.³ Prema navedenoj definiciji možemo zaključiti da osobe koje su sposobne da pristupaju informacijama na temelju kritičkog razmišljanja analiziraju ali i same kreiraju uz pomoć adekvatnog medija možemo imenovati medijski pismenom osobom. Uzimajući u obzir sve oblike medija, od analognih do digitalnih, medijska pismenost inkorporira mnogo više oblika pismenosti, prema argumentaciji njemačkog sociologa Mišela Kunicka medijska pismenost zaokružuje sve četiri razvojne faze pismenosti: opštu i tipografsku (jezik, pismo, knjiga), audiovizuelnu (fotografija, radio, televizija), informacijsku (računari, internet) i digitalnu pismenost (multimediji).⁴ Drugim riječima, svi stupnjevi pismenosti međusobno su povezani i uvjetuju vladanje prethodnim oblicima pismenosti, stoga je medijska pismenost kao skup pojedinačnih i društvenih kompetencija integrirani model svih pismenosti. Usvajanje konceptualne mape [medijske pismenosti] pripomoglo je da se otkloni pojmovna zbrka koja dominira oko koncepta digitalne pismenosti, računalne pismenosti, kulturne pismenosti, informacijske pismenosti, audiovizuelne pismenosti, medijskog obrazovanja i obrazovanja za medije.⁵

Faktori koji su nametnuli pojavu termina pojavili su se u vidu informacijske eksplozije sredinom 20. stoljeća, a razvoj informacijskog društva doveo je i do razvoja pojma informacijske pismenosti sredinom 1970-ih godina. Stoga se, potpuno očekivano, pojava i šire preuzimanje koncepta ponajprije dogodilo u društvima gdje su učinci i fenomeni informacijskog društva bili najrazvijeniji i najvidljiviji, poput SAD-a⁶

Prema navedenom citatu možemo zaključiti u kojoj mjeri i na koji način je društvu potrebno informacijsko opismenjavanje, informacijsko društvo zahtijeva niz vještina koje će pojedincu

---

³ Aufderheide, P. A Report of the National leadership conference on media literacy. Washington: The Aspen Institute, 1992. str. 6. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED365294.pdf> (pristupljeno: 10.06.2022.)

⁴ Malović, Stjepan et. al. Masovno komuniciranje. Zagreb: Golden marketing. Tehnička Knjiga. Sveučilište sjever, 2014. str. 191.

⁵ Isto. str. 167.

⁶ Špiranec, S. & Banek Zorica, M. „Information Literacy 2.0: hype or discourse refinement“ Journal of documentation, 66, 1, 2010. 140 – 153.

omogućiti sigurno korištenje informacijskih tehnologija koje su prisutne u svim segmentima društva.

Prema Artu Silverblatu, profesoru komunikacija i novinarstva na Univerzitetu Webster u Sent Luisu, medijsku pismenost definiše sedam elemenata, nešto više nego što je to ustanovljeno na Konferenciji u Aspenu:

- Vještina kritičkog mišljenja koja ljudima omogućava pravljenje nezavisnog izbora u biranju medijskog programa i interpretaciji informacija
- Razumijevanje procesa masovnog komuniciranja
- Svijest o uticaju medija na pojedince i društvo
- Razvijanje strategija analize i proučavanja medijske poruke
- Svijest o medijskom sadržaju kao tekstu koji daje uvid u sadašnju kulturu i čovjeka
- Uvažavanje i zahvalnost za ono što u medijskim sadržajima povećava uživanje i razumijevanje
- Mogućnost stvaranja djelotvorne i odgovorne medijske poruke.⁷

Važno je napomenuti da medijska pismenost nije statična, dakle ne možemo biti savršeno medijski pismeni, radi se o dinamičnom procesu koji uključuje sve generacije i slojeve društva, sa promjenama tehnologija dolazi i do usavršavanja u medijskom opismenjavanju, dakle medijska pismenost nije okončan proces i u skladu s tim navest ćemo argumentaciju Džejms Potera koji je identifikovao sedam faza u razvoju medijske pismenosti . koje se međusobno preklapaju i koje dominantno zavise od kvaliteta znanja i vrste medija koji se koristi, ali koje pokazuju da ne postoji savršena medijska pismenost, baš kao ni apsolutna nepismenost. Tako se faze razvijaju od tri bazične, koje podrazumijevaju usvajanje osnovnih pojmova kod djece najnižeg uzrasta, preko faza skepticizma i intenzivnog razvoja i istraživanja, sve do tačke kritičkog pristupa i preuzimanja koncepta društvene odgovornosti, koja zauzima posljednji, otvoreno empatični i angažovani nivo medijske pismenosti. Na ovom mjestu, kako bismo jasno

---

⁷ Reljić, Slobodan. Bukvar medijske pismenosti. Beograd: Akademska knjiga. Univerzitet u Beogradu, 2018. str. 232-233.

percipirali kompleksnost ovog procesa, donosimo Poterovu tabelu koju je predstavio u svojoj knjizi Medijska pismenost, a koja pomaže i da se lakše identifikuje i kontekstualizuje pozicija i uloga bibliotekara u procesu medijskog opismenjavanja, vezujući je upravo za faze istraživanja, korisničkog pristupa i društvene odgovornosti.

FAZA	OPIS
Usvajanje osnovnih pojmova	Saznanja postojanja ljudskih bića i drugih fizičkih objekata odvojenih od nas; ti objekti izgledaju drugačiji i imaju drugačiju svrhu Učenje značenja izraza lica i prirodnih zvukova Prepoznavanje izgleda, oblika, veličina, boja, pokreta i prostornih odnosa Osnovno poimanje vremena – rutinska dešavanja
Sticanje govornih sposobnosti	Prepoznavanje govora i shvatanja da on prenosi značenje Sticanje sposobnosti ponavljanja zvukova koji čine govor Koncentracija na vizuelne i audio medije Emocionalne reakcije i reakcije u ponašanju koje izazivaju muzika i zvuci Prepoznavanje nekih likova iz vizuelnih medija i praćenje njihovog kretanja
Sricanje narativnih vještina	Nastanak shvatanja razlika: o fikcija naspram nefikcije o oglasi naspram zabave o stvarno naspram prividnog Razumevanje načina povezivanja elemenata radnje: o prema vremenu dešavanja

	o prema motivu – postupku – posledici
Razvijanje skepticizma	Neverovanje u tvrdnje iz oglasa Jačanje razlika između onog što se nekome sviđa i onog što mu se ne sviđa kada je reč o emisijama, likovima i postupcima Ismevanje određenih likova iako oni nisu predstavljeni kao „gubitnici“
Intenzivni razvoj	Jaka želja za dobijanjem informacija o određenim temama Sakupljanje detaljnih informacija o određenoj temi (sport, politika, itd.) Visoka svest o korisnosti informacija i brzina u obradi informacija koje se smatraju korisnim

Istraživanje	Traganje za neobičnim sadržajima i pričama Usmerenost na traganje za iznenađenjima i novim emocionalnim, moralnim i estetskim reakcijama

Korisnički pristup	Prihvatanje poruka takvim kakve su i potom njihovo procenjivanje Sticanje veoma širokog i detaljnog znanja o istorijskim, ekonomskim, političkim i umetničkim okolnostima u sistemima poruka Sposobnost istovremenog pravljenja finih poređenja i uočavanja razlika između brojnih različitih elemenata poruka Sposobnost davanja sažetog suda o kvalitetima i nedostacima jedne poruke
Društvena odgovornost	Zauzimanje moralnog stava da su neke poruke društveno korisnije od drugih; to je višestruko stanovište zasnovano na detaljnoj analizi medijskog okruženja Shvatanje da sopstvene pojedinačne odluke utiču na društvo bez obzira koliko malo shvatanje da neki postupci pojedinaca mogu konkretno da utiču na društvo. ⁸

---

⁸ Poter, Džejms. Medijska pismenost. Beograd: Clio. 2012. str. 51-52

Kao što se može zaključiti i iz same definicije i predloženih faza medijske pismenosti, bit ovog nivoa opismenjavanja nalazi se u potrebi čovjeka da nesmetano i slobodno pristupi informacijama i da kritički tretira i učestvuje u procesu njihove diseminacije. Odnosno, kako kaže Poper, svrha medijske pismenosti jeste da omogući pojedincima da prebace kontrolu s medija na sebe.

1.0 Profesija bibliotekara 21. stoljeća

Razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija (IKT) imao je direktan utjecaj na razvoj upravljanja informacijama u visokoškolskim bibliotekama i informacijskim centrima u cijelom svijetu. Naš zadatak u prvom dijelu rada je prikazati stvarno stanje same funkcije bibliotekara na čiju profesiju direktno djeluje IKT, kako bismo u drugom dijelu rada otvorili temu o edukativnim vještinama bibliotekara.

Bibliotekari, suočeni su s izazovima u struci zbog brze tehnološke promjene i razvojem informacijskih tehnologija. Jedna od ključnih uloga bibliotekara ogleda se u funkciji posrednika između velike mreže resursa i njegovih korisnika. Kako bi odgovorili kontinuiranim zahtjevima korisnika, bibliotečki profesionalci za učinkovit rad zahtijevaju stalno ažurirana znanja i vještine nastavljajući obrazovanje koje je neophodno za svakog stručnjaka, ne samo u bibliotečkoj struci, već i u svima uslužnim sektorima.

U perspektivi teoretičara koji dolaze iz šireg područja informacijskih znanosti i knjižničarstva, informacijska pismenost je širi pojam koji uključuje ostale tipove pismenosti jer zahvaća, za razliku od primjerice digitalnih ili medijske pismenosti, različite pojavnosti informacija; od oralnih informacija, analognih izvora tiskanih na papiru pa sve do digitalnih informacija. U informacijskoj pismenosti isprepliću se sposobnosti korištenja tiskanih izvora, knjižnica, digitalne građe i medija, a budući da tek njihov zbir stvara temelje za učenje tijekom cijeloga života, informacijska se pismenost može nazvati krovnom pismenošću.⁹ Prema navedenoj argumentaciji možemo zaključiti da bibliotekar ukoliko želi djelovati u zajednici i podučavati šta je informacijska pismenost neophodna je kontinuirana pažnja i samosvjesno učenje o istoj.

S obzirom na širok spektar obaveza i odgovornosti bibliotekara kao edukatora u navedenom segmentu, možemo govoriti o motivaciji za daljnje učenje koje uključuje i društvenu odgovornost, želju za napredak, zabrinutost za budućnost biblioteke, potreba da budemo u toku s novim tehnologijama, kao i interes za nadopunom stručnog usavršavanja. „Potrebe definirane općom društveno-civilizacijskom ulogom bibliotekara su: obrazovanje, informisanje, istraživanje i individualni razvoj, podrška obrazovanju, formalnom i

---

⁹ Špiranec, S. & Banek Zorica, M. „Information Literacy 2.0: hype or discourse refinement“ Journal of documentation, 2010. 66, 1, 140 – 153

neformalnom, osnovna je zadaća javnih biblioteka, od nastanka do danas, i treba je promatrati u svjetlu činjenice da potreba za edukacijom nikada nije bila izražajnije, na svim razinama od elementarne pismenosti do visokih specijalizacija. „¹⁰

Cilj našeg rada je ukazati na potrebe zajednice za određen vid edukacije, unutar koje treba djelovati upravo bibliotekar. Pored navedenih obaveza bibliotekara u kontekstu sve većeg broja informacija, a samim tim i relativno slabog poznavanja tehnika pronalaženja relevantnih informacija i nedostatka kritičkog razmišljanja prilikom primanja novih informacija, dolazi do potrebe za organiziranjem edukativnih radionica od strane bibliotekara.

„U poređenju sa drugim informacionim sistemima kao što je internet ili baze za samostalno pretraživanje, komparativna prednost biblioteka leži u nezamjenjivoj ulozi bibliotekara – uvijek prisutnih i raspoloživih živih bića koja su svoje vještine i karijeru posvetila tome da korisnicima pomažu u istraživanju i izlaze u susret njihovim informacionim potrebama.“¹¹

Prije sprovođenja istraživanja, teorijskom argumentacijom želimo naglasiti prvenstveno potrebu za bibliotekarom, tamo gdje tehnologija odavno vlada, prikazati funkciju bibliotekara neovisna od duha vremena, a to je upravo „pomaganje“, „čuvanje“, „moralna odgovornost“ i na koncu „edukacija“ korisnika. Ono što stvara određenu barijeru je što većina naših biblioteka nema dovoljno finansijskih sredstava potrebnih za rad sa učenicima, ali istini za volju moramo spomenuti i stvarni status bibliotekara u našem društvu.

„Diplomiranim i čestito educiranim bibliotekarima ispitivači su iz neke druge profesije: arhitekta, politolozi, sociolozi i sl. Nezamislivo je da ljekari svoj ispit polažu pred osobama koje dolaze iz neke druge profesije — isto tako je sa pravnicima i svim drugim strukama. Sljedeća ilustracija sa temelji na činjenici da još uvijek u većini javnih, pa tako i školskih i specijaliziranih biblioteka, mjesto bibliotekara zauzimaju osobe koje dolaze sa nekim drugim profilom obrazovanja.“¹² Dakle, sam bibliotekar prije svega treba razviti osobnu odgovornost za djelovanje u kontekstu informacijskog i medijskog opismenjavanja, neovisno da li se radi o kolektivnom ili individualnom podučavanju ili usmjeravanju korisnika prema ispravnom postupanju sa informacijama.

---

¹⁰ Vedad Spahić, Public libraries in Bosnia and Herzegovina today - a literary research: lessons, suggestions and reflections, Sarajevo : Biblioteka Sarajeva, 2017. , str 25.

¹¹ Senad Čeliković, Libraries on the border between worlds, Tuzla : Biblioteka Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Tuzli, 2015. str 14.

¹² Dragan Marković, Da li su bosanskohercegovačke biblioteke osposobljene za funkcioniranje u 21. stoljeću ? , Sarajevo : JU Biblioteka Sarajeva, 2017. , str 19.

Prema navedenoj argumentaciji možemo pretpostaviti da ne postoji mnogo mogućnosti za kolektivnu brigu o edukaciji korisnika obzirom na navedenu realnu percepciju bibliotekarstva, uvijek odgovornost ide prema jedinki, i najbolje moguće rješenje je upravo da svaki bibliotekar koji radi u državnoj instituciji, prije svega ima razvijene etičke odgovornosti prema svojoj zajedini, a naročito kada se radi o edukaciji mlađih korisnika gdje bibliotekar može djelovati preventivno. Uzimajući u obzir da je mnogo lakše djelovati bibliotekaru koji se nalazi u instituciji koju finansira država, a samim tim i prisustvom učenika organizovanje radionica je se odvija mnogo efikasnije, u daljem radu ćemo govoriti o percepciji bibliotekara kao edukatora, gdje ćemo navesti i dalje mogućnosti obrazovanih bibliotekara da mogu djelovati u smislu edukacije i izvan okvira svog poslovnog okruženja.

1.1 Zadaci i uloga bibliotekara u informacijskom društvu

„Danas bibliotekari više nisu isključivo vezani uz instituciju u kojoj rade, nego uz pomoć novih tehnologija mogu biti dostupni 24 sata, pomažući u distribuciji znanja i izvan radnog mjesta. Na taj način biblioteke i bibliotekari postaju nositelji društvenih promjena. Prema Gallimorovom mišljenju, zbog snažnog utjecaja interneta kao sveopće informacijske okoline, nastupilo je vrijeme preoblikovanja narodnih knjižnica od interno umreženih mjesnih servisa u sveopće umrežena informacijska središta i središta za učenje.“¹³

Brzi razvoj informacijske i komunikacijske tehnologije bibliotekama je stvorio suparništvo koje dovodi u pitanje njihovo postojanje, kao i postojanje bibliotekara, stvarajući privid kako su kvalitetne informacije dostupne svakome uz neznatan trud koji uključuje pretraživanje interneta. Upotreba računara u bibliotekama svakodnevna je praksa, s kojom je povećan broj aktivnosti i dužnosti samih bibliotekara povezanih s informacijskom tehnologijom.

Nakon početka 1990-ih i masovnog uvođenja interneta u biblioteke (u stranim zemljama) te novog talasa u posljednjih 5-6 godina oko weba 2.0, pitanje razvoja biblioteka ponovo je usmjereno prema nadogradnji postojećih i izgradnji novih usluga temeljenih na papirnim zbirkama koje čine temelj biblioteke. Autorica Brindley u svom djelu „Re-defining the library“ predlaže prestrojavanje knjižnica u društvu jer bi u suprotnom mogle biti zanemarene. Brindley

---

¹³ Gallimore, A. Managing the Networked Public Library, Library Management, 1999. , 384–92.

također predlaže ponovno brendiranje biblioteka zbog promjenjive informacijske okoline koja će u budućnosti biti još kompetitivnija dok će korisnici informacija preuzimati iz onih izvora kojima će imati pristup. ¹⁴Autorica predlaže niz pitanja na koja će knjižnice morati pronaći odgovor ako žele ostati značajne u svijetu koji se mijenja:

- *Kako možemo zadovoljiti potrebe iskusnih korisnika digitalnih izvora i nestrpljivoga Google naraštaja kome je mreža prvotni izvor za pronalaženje informacija i znanja?*
- *Na koji način možemo omogućiti provedbu istraživanja i učenja kada se taj postupak sve više odvija u virtualnoj sferi izvan konteksta knjižnice?*
- *Kako možemo biti značajni onima koji nisu nikada nogom stupili u knjižnicu – kako bi im se pružila neprestana povezanost s informacijama na virtualnim policama?*
- *Ima li knjižnica kao mjesto značajnost i kako njezin prostor može biti upotrijebljen na najbolji način? Na što se moramo usredotočiti u informacijskom lancu, a na što ne?*
- *Kako knjižnice mogu osigurati učinkovitu brigu o digitalnim i fi zičkim zbirkama, te koja je naša uloga u odnosu na netradicionalne vrste informacija poput podataka elektroničke znanosti?*
- *Kako se mijenjaju režimi nakladništva i zaštite intelektualnog vlasništva i kako mogu utjecati na razmišljanje o njima i koje promjene treba donijeti kao odgovor na te izazove?*
- *Koje su vrste vještina potrebne knjižnicama kako bi iskoristile napredak tehnologije i informatike, te kako bi unaprijedile istraživanje znanja i njegovo predstavljanje i kako bi se omogućili novi načini pretraživanja i rudarenja njihovih zbirki?*
- *Koje su vrste suradnje i udruživanja potrebne knjižnicama kako bi ih uključile u korištenje postojećih zbirki i kako bi stvorile nove inovativne proizvode i usluge za dobavljanje sadržaja?*

Mnogi znanstvenici vjeruju da uz trenutni trend i korištenje informacijske tehnologije u obavljanju bibliotečkog poslovanja, tako da je potrebno da bibliotekari posjeduju neke

---

¹⁴ Lynne Brindley , Re-defining the library, Library Hi Tech, 2006. 24(4):484-495

vještine koje će ih učiniti relevantnima. Ugwu i Ezeani naveli su neke od ovih vještina uključujući sljedeće:

- Vještine informacijske tehnologije
- Upravljačke vještine
- Osobne poduzetničke vještine
- Tehničke vještine
- Vještine informacijske pismenosti¹⁵

Prema navedenoj argumentaciji možemo zaključiti da uloga bibliotekara širi svoj opseg djelovanja u društvenoj zajednici, pored važne funkcije očuvanja kulturnog blaga i cjelokupnog znanja u vidu pisanog traga dolazimo do novih funkcija koje za sobom nose i odgovornost prema društvenoj zajednici u kojoj djeluju, posebno kada je riječ o posljednoj funkciji koju navodi Ugwu i Ezeani, a to su vještine informacijske pismenosti. Bibliotekar treba biti taj koji će prednjačiti kada je u pitanju nova tehnologija, opasnosti koje dolaze sa njima i velika doza znanja kada je u pitanju njihova upotreba u zajednici.

Ono što je zapravo najvažnije i čemu mogu doprinjeti sami bibliotekari je da dođe do promjene paradigme. Sada korisnik još više mora biti u središtu. Bez korisnika, nema ni bibliotekara, a bibliotekar postaje svojevrsni vodič kroz labirint znanja. Bibliotekar kao takav treba imati jako dobre kompetencije, biti informacijski pismen, te svjestan svoje uloge. Uloga je da privuče korisnike kroz labirint znanja, da oni pronađu put do pravih informacija, te da tehnologiju, internet iskoristi kao pomagalo, kao dobru platformu za svoj posao i promoviranje znanja. Bibliotekar koji je u stanju da oživi prostor biblioteke uz pomoć npr. društvenog softvera, iskoristi komunikacijske potencijale javnog prostora, prenosi svoje vještine na učenike npr. pomažući im u pretraživanju, evaluiranju i korištenju informacijskih resursa, zapravo bi mogao biti najtraženija osoba npr. u školi. Novi identitet bibliotekara u 21. stoljeću prije svega jeste određen upravljanjem spoznajno-komunikacijskim procesima u novom kontekstu, te ga je potrebno redefinirati u skladu sa očekivanjima korisnika digitalnog doba

---

¹⁵ Ugwu, F., and Ezeani, C.N. "Evaluation of Entrepreneurship Awareness and Skills Among LIS Students in Universities in South East Nigeria" *Library Philosophy and Practice* (e-journal). 836. 2012.
<http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/836>

1.2 Uloga bibliotekara u procesu obrazovanja

Kako bismo najbolje razumjeli ulogu bibliotekara u edukativnim programima definisat ćemo šta znači i šta obuhvata definicija „obrazovanja“. Postoji velik broj različitih definicija ovog pojma. Prema Mijatoviću "obrazovanje ima višestruko značenje i to kao institucija, proces, sadržaj i rezultat organiziranog i/ili slučajnog učenja radi razvoja različitih kognitivnih sposobnosti kao i stjecanja raznovrsnih znanja, umijeća i navika. Temeljno značenje obrazovanja je organizirano i sustavno razvijanje kognitivnih sposobnosti i učenje pojedinca. Obrazovanje je različit, ali paralelan proces odgoju, pri čemu obrazovanje znatno više ostvaruje i temeljne pretpostavke za odgojna postignuća. Obično se naglašava da nema obrazovanja koje nema i odgojne učinke".¹⁶

U drugom dijelu rada ćemo istražiti u kojoj mjeri i da li uopće bibliotekare danas percipiramo kao stručnjake koji bi trebali prenositi određena znanja i vještine. S druge strane Senge prema Jarvisu zaključuje kako „obrazovna organizacija uči samo kroz pojedince koji uče, ali individualno učenje ne garantira organizacijsko učenje“.¹⁷ Za Senge obrazovna organizacija je mjesto gdje pojedinci „kontinuirano otkrivaju kako stvoriti vlastitu realnost“- drugim riječima, to je mjesto otkrivanja, rasta i razvoja koje omogućava kreativna i dinamična rješenja, ohrabruje ne samo dijeljenje ideja, već i zajednički dijalog. Senge smatra kako usprkos učenju organizacije kroz učenje pojedinca, jedino uprava organizacije ima dovoljan autoritet i stručnost u rukovođenju za implementaciju i uspješno provođenje promjena koje smatra potrebnim. Druga definicija u ovom slučaju više odgovara našem istraživačkom pitanju, bibliotekar dakle pored stručnih kompetencija, trebao bi poznavati načela rada sa grupama, posebno kada je u pitanju mlađa populacija.

Biblioteke su mjesta koja omogućavaju kulturni razvitak, cjeloživotno učenje i neovisno odlučivanje pojedinaca i društvenih skupina. To je vidljivo iz njihovih funkcija i zadaća, koje su sadržane u definiciji IFLA-inih smjernica za gradske biblioteke, a prema kojima se gradska biblioteka određuje kao „organizacija koju osniva, podržava i financira određena zajednica putem lokalne, regionalne ili nacionalne vlasti ili putem nekog drugog oblika organizacije. Ona

---

¹⁶ Mijatović, A. Lekikon temeljnih pedagoških pojmova. Zagreb: Edip.2000. str. 204.

¹⁷ Isto.

osigurava pristup znanju, informacijama i djelima mašte pomoću niza izvora i službi, a na raspolaganju je svim članovima zajednice bez obzira na njihovu rasu, nacionalnost, dob, spol, religiju, jezik, invaliditet, ekonomski i radni status te obrazovanje.“¹⁸

Pružanje informacija je jedna od ključnih zadataka biblioteka, međutim kada govorimo o obrazovnoj funkciji prenošenja informacija možemo govoriti o funkciji bibliotekara u programima edukativnih radionica.. Knjižnice surađuju sa školama i ostalim obrazovnim ustanovama svih dobnih skupina, podržavaju pismenost i razvoj osnovnih životnih vještina i osiguravaju prostor za učenje, tako podupirući cjeloživotno obrazovanje. Što se tiče slobodnog vremena, knjižnice pružaju informacije vezane uz hobije, lokalna poduzeća, udruge i interesne skupine te potiču kulturni i umjetnički razvoj svih dobnih skupina. Također važan oblik pružanja usluga je obrazovanje korisnika u smislu pružanja pomoći u korištenju informacijske i komunikacijske tehnologije, razvijanja programa za obrazovanje, ali i organiziranja skupnih posjeta i obilaska knjižnice.¹⁹

IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice ²⁰kao svoje temeljne zadaće vezane uz

obavješćivanje, opismenjavanje, obrazovanje i kulturu navodi:

- „stvaranje i jačanje čitateljskih navika kod djece od rane dobi;
- podupiranje osobnog obrazovanja za koje se odlučuje pojedinac, kao i formalnog obrazovanja na svim razinama;
- stvaranje mogućnosti za osobni kreativni razvitak;
- poticanje mašte i kreativnosti djece i mladih ljudi;
- promicanje svijesti o kulturnom naslijeđu, uvažavanju umjetnosti, znanstvenih postignuća i inovacija;

---

¹⁸ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izd. (prema 2. izmijenjenom izd. izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. str 15.

¹⁹ IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. // IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izd., (prema 2. izmijenjenom izd. Izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

²⁰ IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. // IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izd., (prema 2. izmijenjenom izd. Izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. str. 106.

- osiguranje pristupa kulturnim izvedbama svih izvedbenih umjetnosti;
- gajenje dijaloga među kulturama i zastupanje kulturnih različitosti;
- podupiranje usmene predaje;
- osiguranje pristupa građana svim vrstama obavijesti o svojoj zajednici;
- pružanje primjerenih informacijskih usluga lokalnim poduzećima, udrugama i interesnim skupinama;
- olakšavanje razvitka informacijskih vještina i računalne pismenosti;
- podupiranje i sudjelovanje u programima razvijanja pismenosti namijenjenima svim dobnim skupinama i iniciranje takvih programa, kad je potrebno.“

„Odgojno-obrazovnu zadaću školska knjižnica ostvaruje dvojako: izravno (komunikacijom između korisnika i knjižničara) i neizravno (u suradnji s nastavnicima i stručnim suradnicima u pripremi i organizaciji nastavnih sadržaja, kada ona preuzima ulogu izvora znanja. Školska knjižnica podržava obrazovanje u daljnjem proširivanju znanja učenika, raznim metodama i načinima izražavanja učenika sa svrhom potpunog razvoja svakog učenika, kako bi se oni oslanjali na sebe. Pri tome su sadržaji obrazovanja sukladni individualnim potrebama i razvoju učenika (...) Svi oblici obrazovanja u školskoj knjižnici imaju za cilj osamostaliti učenike, stvaralački ih probuditi, samoobrazovati i osposobiti za samostalno procjenjivanje postignutog, uz samokritičnost. Postignućem ovih ciljeva školska knjižnica postaje mjesto stvaralaštva i dječje radosti, a kroz izgradnju multimedijских obrazovnih dokumenata kao proces koji obuhvaća: pripremu obrazovnih sadržaja, njihov prijenos u virtualnu učionicu, povezivanje s alatima unutar virtualnog razreda, zamjenu i dogradnju te interaktivnu pomoć za njihovo korištenje.“²¹

Važnost obrazovne uloge ali i općenito podučavanja korisnika u bibliotekama reflektivno se ogleda i na sam razvoj bibliotečke djelatnosti. Kako navodi Ivo Tokić: „Poučavanje korisnika je važno i za same knjižničare koji na taj način poboljšavaju komunikaciju s korisnicima, pa oni često mijenjaju svoju dotadašnju percepciju knjižnice. Uz to knjižničari mogu saznati o

---

²¹ Kovačević, D., Lasić-Lazić, J., Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti. 2004. str. 25

njihovim poteškoćama u korištenju ponuđenih informacijskih izvora te informacijskim potrebama općenito. Provođenje poučnih programa ujedno pomaže pridavanju vrijednosti knjižnici, njezinom boljem pozicioniranju unutar matične ustanove, razumijevanju i priznanju njezinog rada od uprave, što za sobom povlači i uvažavanje njezinih zahtjeva za podrškom.“²² Dakle kao rezultat imamo konkretne informacije o tome na kojim segmentima rada treba posvetiti više pažnje, koje su to savremene poteškoće koje otežavaju korisnicima pristup informacijama i na koji način poboljšati rad biblioteke .

Pitanje koje nam se nameće je koliko su ustvari nastavnici i bibliotekari spremni da sprovedu edukacijske programe.

1.3 Kritička medijska i informacijska pismenost : Medijska i informacijska pismenost u školskoj biblioteci

Nakon što smo uvidjeli koliki značaj ima bibliotekar u kontekstu obrazovanja, navesti ćemo na koji način i po kojoj argumentaciji je školski bibliotekar odnosno mjesto školske biblioteke upravo centralna tačka za aktualizaciju MIP-a .

„Upravo je stoga školske biblioteke potrebno percipirati kao centralne tačke za aktualizaciju informacijske i medijske pismenosti, komunikacijska čvorišta škole oko kojih se tvori informacijski sistem podrške procesima (umreženog) učenja. Kako umreženo učenje predstavlja proces razvoja i održavanja poveznica između ljudi i informacija, digitalne obrazovno-odgojne tehnologije upravo i jesu centralne tačke kreiranja ekosistema učenja koji sačinjavaju učenici, nastavnici, bibliotekari, (digitalni) informacijski resursi, te vrijednosti građanskog odgoja, jednakopravnosti pristupa i intelektualnih sloboda. Stjecanje vještina cjeloživotnog učenja i odgajanje aktivnih korisnika informacija suštinska je misija (školske) biblioteke. „²³

---

²² Tokić, Ivo, Ivanka Mihalić, Mirko Takač. Edukacija korisnika specijalne knjižnice : obveza ili prilika? // 5. dani specijalnoga knjižničarstva Hrvatske, Edukacija korisnika i knjižničnoga osoblja : zbornik radova / uredila Maja Jokić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 180- 185.

²³ Emir Vajzović, Medijska i informacijska pismenost, - strateški pristup U: Emir Vajzović, Medijska i informacijska pismenost ; istraživanje i razvoj, Fakultet političkih nauka, 2022. Str.19

Dakle, ukoliko želimo razumjeti ulogu školske biblioteke prvenstveno je moram vrjednovati kao cijenjenu i vrijednu pažnje, zatim razumjeti da su ta mjesta centralne tačke kreiranja ekosistema učenja koji sačinjavaju učenici, nastavnici, bibliotekari (digitalni) informacijski resursi, gdje svi jednakopravno imaju pristup i intelektualnu slobodu gdje mogu ostvariti svoje potrebe stjecanja cjeloživotnog učenja, a upravo su školski bibliotekari i školske biblioteke centralna mjesta njihove implementacije.

Na koji način, i pod kojim pravima se to može ostvariti, navest ćemo citatom koji argumentira važnost suradnje nastavnika i bibliotekara ali pod važnom pretpostavkom da su takve suradnje strateški implicirane kroz planove škola.

„Za održivu implementaciju pristupa podučavanja pismenosti kroz partnerstvo nastavnika i bibliotekara neophodno ga je definirati, ne samo kao odgovor na obrazovne izazove informacijskog društva, već utemeljiti profesionalnom i institucionalnom suradnjom, drugim riječima, „partnerstva impliciraju profesionalne i institucionalne sporazume da se sarađuje na podučavanju pismenosti ... na nivou upravljanja školama što znači da su partnerstva nastavnika i bibliotekara uključena u strateške planove škola, te formalizirana kroz nastavne planove svih nivoa obrazovanja, od predškolskog, osnovnoškolskog isrednjoškolskog.“²⁴

Važno je napomenuti pojam „digitalna kompetencija“ koji bi povezao školu, učenike, nastavnike i bibliotekare u jednu cjelinu, gdje bi se znalo na koji način bibliotekari pružaju određena znanja i vještine, pod pretpostavkom da su ta mjesta osnovne tačke spajanja navedenih komponenti s ciljem pružanja mogućnosti za stjecanje vještina medijske i informacijske pismenosti.

„Pored toga, sintagmu „digitalna kompetencija“ (razumijevanje utjecaja digitalizacije na društvo, sposobnost korištenja i razumijevanja digitalnih medija, kritički i odgovoran pristup, rješavanje problema i prevođenje ideja u praksu) također treba uzeti kao ključnu pretpostavku i izazov za unapređenje bibliotečkih programa i usluga. Insistiranjem na ohrabrivanju pristupa programima medijske i informacijske pismenosti kao kroskurikularne kompetencije u osnovnim i srednjim školama izravno se iskazuje podrška razvoju društva otvorenog znanja u

---

²⁴ Emir Vajzović, Medijska i informacijska pismenost, - strateški pristup U: Emir Vajzović, ur. Medijska i informacijska pismenost :istraživanje i razvoj, Fakultet političkih nauka, 2022. Str.22

kojem biblioteke, odnosno bibliotekari, mogu biti posmatrani „kao centralne tačke međupredmetnog rada na medijskoj i informacijskoj pismenosti s nastavnicima i učenicima“²⁵

Sve navedeno možemo obuhvatiti i argumentirati IFLA/UNESCO-ovim manifestom za školske biblioteke, koji je objavljen još prije dvadeset godina, ali je 2015. godine stalni odbor IFLA-ine Sekcije za školske biblioteke s urednicama Barbarom Schultz-Jones i Dianne Oberg (uz doprinos Upravnog odbora Međunarodnog udruženja školskih bibliotekara), objavio je i drugo izdanje IFLA/UNESCO smjernica za školske biblioteke: uloga školske biblioteke u poučavanju i učenju za sve, sa ciljem da se stručnom bibliotečkom osoblju i donositeljima odluka u obrazovanju pomogne u nastojanjima osiguravanja pristupa efikasnijim korisničkim programima i uslugama školske biblioteke za učenike i nastavnike.

„Prepoznavanjem značaja školskih biblioteka za adekvatno reagiranje na promjenjivo i dinamično komunikacijsko okruženje, konvergencija njihovih vrijednosti i ciljeva orijentirana je ka stvaranju informacijski i medijski pismenih učenika kao odgovornih članova društva, sposobnih za samostalno učenje, svjesnih svojih informacijskih potreba, vještih u rješavanju problema korištenjem relevantnih i pouzdanih informacija uz pomoć digitalnih alata. Imperativ aktivnog uključivanja građana u procese kreiranja novih informacija i prijenos znanja tako postaje ujedno i zadaća stvaranja okvira za reaktualiziranje školskog bibliotekarstva za složenu ulogu poučavanja, razvijanje čitateljskih kompetencija i pismenosti, upravljanja bibliotekom kao multimedijalnim centrom, te saradnju s nastavnim osobljem.“²⁶

Za kraj ovog poglavlja možemo navesti koje su to transformacije uloge školske biblioteke i bibliotekara koji se ogleda u redizajniranju prostora učenja aktivnim pristupom podrške stvaranju digitalnog pismenog građanstva .

Ključne kompetencije školskog bibliotekara bi stoga trebale predstavljati (Ahlstedt et al. 2015):

- a) sposobnost motiviranja za daljnje učenje (učiti kako učiti);
- b) vještine podučavanja i mentoriranja pojedinaca i grupa u procesima učenja;

---

²⁵ Isto.

²⁶ Isto.

korisničke perspektive;

d) sposobnost upotrebe metoda posredovanja i komuniciranja sadržaja;

e) povezivanje medija isadržaja sindividualnim potrebama učenika;

f) predstavljanje izvora učenja i organizacija dostupnosti informacija.

U tom svjetlu, sagledavanje potencijala redizajniranja uloge (školskih) biblioteka, njihovo pretvaranje u centre informacijskog i medijskog opismenjavanja predstavljalo bistratešku okosnicu inoviranja savremenih destinacija digitalnog učenja.²⁷

1.4. Hibridni model višekomponentne integracije MIP-a u obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini

Element urgencije oko MIP-a se nameće bosanskohercegovačkom društvu ako se uzme u obzir da je EU okarakterizirala MIP kao preduvjet održivog razvoja otvorenih, pluralnih, inkluzivnih i participativnih društava znanja, te građanskih institucija, organizacija, zajednica i pojedinaca koji čine ta društva. Ovo, ipak, ne znači da različiti aspekti medijske i informacijske pismenosti nisu obuhvaćeni zakonskim odlukama.²⁸

---

²⁷ Isto.

²⁸ Medijski zakonodavni okvir osigurava slobodu izražavanja, ograničava neprimjerene utjecaje na medije i uspostavlja odgovornost medija u pogledu prihvatljivih ograničenja slobode izražavanja. Dio strategija obrazovanja prepoznaje potrebu za promjenom pristupa predavanja u učionici i to pomjeranjem fokusa s „nastavnika“ na „učenike“, te se implicitno referira na kompetencije MIP-a kao što su traženje i pristupanje informacijama, procjenjivanje izvora informacija i kritičko razmišljanje. Politici razvoja informacijskog društva BiH upućuje na nizak nivo digitalne pismenosti i vještina i naglašava potrebu za razvojem aktivnosti koje će rezultirati smjernicama za pospješivanje digitalne pismenosti zajedno s izradom okvira za prepoznavanje IKT vještina. Zakoni koji se odnose na mlade i njihova pitanja naglašavaju prava mladih na obrazovanje, organiziranje i volunтарizam, te pravo na zapošljavanje. Ovo znači da mladi imaju pravo na dobre uvjete života, kao i pravo biti uključeni u pitanja koja se tiču njihovih života, njihovog lokalnog okruženja i razvoja društva općenito. Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini precizira da svi imaju pravo pristupa medijima bez obzira na spol, te zabranjuje javno prikazivanje bilo koje osobe na uvredljiv, omalovažavajući ili

Neminovno je su mnogo toga postigle aktivnosti civilnog društva u suradnji sa proaktivnim javnim institucijama za unapređenje MIP-a, ali ono što nedostaje je dugoročni strateški okvir koji garantira održivost i izvodivost, te suštinsko rješavanje.

Ovo sve, ne samo da je kreiralo situacije da donosioci odluka nemaju osjećaj urgencije koja je vezana za kreiranje strategije već nemaju ni adekvatne politike koje bi pojasnile neke od nedoumica, te mogle pomoći u definiranju strateških okvira za pojedine segmente i aspekte šireg konteksta MIPa. Ovo se naročito odnosi na sistem obrazovanja gdje bilo kakve odluke moraju biti utemeljene na iscrpnim informacijama, analizama, istraživanjima, naučnim dostignućima, jer ad hoc intervencije mogu potencijalno imati negativne dugoročne posljedice koje će postati evidentne tek nakon deset ili dvadeset godina.²⁹

Iz navedene argumentacije možemo zaključiti da je model integracije medijske i informacijske pismenosti proces, a ne stanje, koje je potrebno društveno integrirati da bi se osigurao kontinuitet razvoja i održivosti. Na temelju toga, Wilson i suradnici su objavili publikaciju *Informacijska i medijska pismenost : Program obuke nastavnika*, gdje su navedena slijedeća rješenja kada je u pitanju sama integracija programa :

- Poseban kurs: Program obuke za MIP može se ponuditi kao poseban kurs/predmet koji donosi kreditne poene. Može se ponuditi kao obavezan ili opcioni kurs, namijenjen svim nastavnicima. Za nastavnike koji već rade, program se može prilagoditi, kao akreditirani program za stručno usavršavanje.

- Studijski pristup: Podrazumijeva jednu do dvije sedmice intenzivne obuke uživo, poslije koje slijedi dodjela projektnog zadatka koji nastavnici treba da urade u roku od dva do tri mjeseca. Za ovakav program obuke, također, mogu se dodijeliti kreditni poeni.
- Višekomponentna integracija: Različite komponente Programa obuke mogu se integrirati u različite, srodne, već postojeće kurseve za nastavnike. Neki od primjera su: obrazovne tehnologije, pismenost, društvene studije itd. Ovo je vjerovatno najsloženija od predloženih strategija. Da bi integracija bila efikasna, potrebno je pažljivo planiranje i usklađivanje s općim ciljevima i procjenom obrazovnog programa.
- Online kurs: Ovakav kurs se može ponuditi i studentima nastavničkih

---

ponižavajući način s obzirom na spol, kao i da su mediji dužni kroz programske koncepte razvijati svijest o ravnopravnosti spolova. (Pregledna studija o medijskoj i informacijskoj pismenosti u Bosni i Hercegovini 2018).

²⁹ Emir Vajzović, *Hibridni model višekomponentne integracije MIP-a u obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini* U: Emir Vekzović i sur. *Medijska i informacijska pismenost: Dizajn učenja za digitalno doba*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2021. str 69.

škola i aktivnim nastavnicima. Može se ostvariti u partnerstvu s drugom institucijom, domaćom ili stranom. Važno je napomenuti da institucija koja školuje nastavnike ne mora kreirati sopstveni kurs, nego se može povezati s nekim drugim univerzitetom koji već ima spremne resurse za održavanje online kurseva. Ta institucija može kurs ponuditi kao program sa certifikatom, diplomom ilistjecanjem stepena/zvanja.³⁰

Institut za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu je tokom četverogodišnjeg rada (2017-2020) zasnovan na postulatima

(a) izvodivosti - kao opći princip, ali i specifično primjenjiv u Bosni i Hercegovini, uvažavajuću društveno-političkirazvoj i digitalnu transformaciju društva, stanje i komponente obrazovnih sistema i odgojno-obrazovnog procesa;

(b) održivosti – dugoročno projicirane, modularno nadogradive i procesno usavršavane. Na osnovu analize stanja (Vajzović, et al. 2018; 2020b)te kompleksnog procesa istraživanja irazvoja i holističkog multidisciplinarnog pristupa (Vajzović, 2020a), razvijen je Hibridni model višekomponentne integracije medijske i informacijske pismenosti. Polazna tačka je razvoj akademske izvrsnosti i multidimenzionalni pristup razumijevanju MIP-a.³¹

Integriranje strateškog pristupa u obrazovni sistem zahtjevaao je i stateški instrument, koji nudi osnovne smjernice za MIP-ov strateški okvir u sistemu obrazovanja, a ključ bilo kojeg daljeg promišljanja je osigurati pozitivne ishode učenja. Radi se o „Deklaracija o značenju medijske i informacijske pismenosti u Bosni i Hercegovini .“ (2019.) Kako bismo povezali sve navedene komponente navest ćemo jasno definisan strateški pristup u obrazovni sistem koji nužno uključuje i EU standarde i mogućnost održivosti i izvodivosti aktivnosti .

Institut za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu je, vođen usvojenim dokumentima i metodologijama UNESCO-a, kao i drugih autora, ponudio okvir koji treba razmotriti pri izradi strategije. Ovaj strateški okvir za razvoj medijske i informacijske pismenosti u velikoj mjeri počiva na hibridnom modelu višekomponentne integracije medijske i informacijske pismenosti s fokusom na razvoj obrazovanja koje se, u umreženom dobu, između ostalog, temelji na dinamičkim digitalnim objektima učenja i vođenim istraživačkim

---

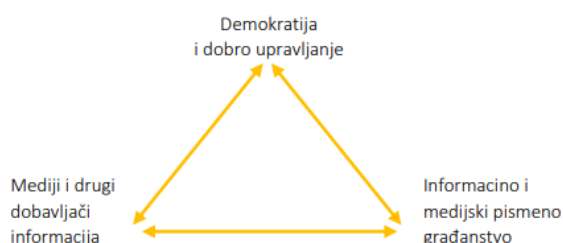
³⁰ Isto. 69. Str

³¹ Isto .

učenjem Ovo je jedinstveni inkluzivni model koji razvija Institut za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu od 2017. godine, kroz blisku saradnju s Katedrom za informacijske nauke, Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.³²

Hibridni model višekomponente integracije uključuje i horizontalnu i vertikalnu integraciju. Vertikalna integracija podrazumijeva razvoj nauke i istraživanja i cjeloživotno obrazovanje budućih nastavnika, a krajnji cilj je da usavršeni donosioci odluka osiguraju stručno usavršavanje, kao i rad sa samim nastavnicima i bibliotekarima i ostalim akterima svih nivoa obrazovnog sistema, dok sa druge strane horizontalna integracija podrazumijeva kroskulikularnu suradnju nastavnika i bibliotekara u okviru nastavnih programa i planova, te ishoda učenja, gdje sam MIP postaje krovna kompetencija u okviru obrazovnog sistema i društva.

Kada se shvati da su medijska i informacijska pismenost cjelina i da obuhvata kombinaciju kompetencija znanja, vještina i stavova koje dugoročno garantiraju održiv razvoj cijelog društva (Ilustracija 10) može se razumjeti zašto je važno da se osigura da model integracije MIP-a u sistem obrazovanja bude suštinski, a ne samo deklarativan. Bilo kakav model suštinske integracije MIP-a u sistem obrazovanja mora imati strateške smjernice koje osiguravaju: I) pozitivne ishode učenja, II) finansijsku isplativost, III) ne predstavljaju dodatno opterećenje za učenike (pa ni nastavnike), IV) razuman vremenski okvir za uvođenje, te V) održivost.³³

Ilustracija 1. Vžnost MIP-a

³² Isto. 71 str.

³³ Isto .

Kroz hibridni model višekomponentne integracije, iskorištava se biblioteka koja je već integralni dio svih škola u Bosni i Hercegovini te se osigurava da se kapacitet biblioteke i bibliotekara adekvatno iskoristi za potrebe MIP-a. Pošto je MIP potrebno integrirati u obrazovanje putem kroskurikularne integracije i zajedničkog rada svih nastavnika, biblioteke s bibliotekarima se nude kao prirodno mjesto gdje se ovo odvija. Također, osigurava se da pristup učenju kroz istraživanje postane životni stil i opredjeljenje učenika. Bitno je naglasiti i da je podizanje kompetencija nastavnika (i roditelja) zadatak svih nivoa obrazovanja irelevantnih institucija, a ne isključivo biblioteke i bibliotekara. Posebna pažnja se mora posvetiti obrazovanju budućih nastavnika (visoko obrazovanje), cjeloživotnom učenju i profesionalnom usavršavanju nastavnika i profesora koji trenutno rade u obrazovanju (prosvjetno-pedagoški zavodi, ministarstva).

Hibridni model višekomponentne integracije podrazumijeva različite komponente programa obuke koje se mogu integrirati u različite, srodne, već postojeće kurseve za nastavnike kao npr. obrazovne tehnologije, pismenost, društvene studije, itd. Bitno je napomenuti da bi integracija bila efikasna, potrebno je pažljivo planiranje i usklađivanje s općim ciljevima i procjenom obrazovnog programa. Podizanje svijesti donosilaca odluka o značaju razvoja MIP-a u bosanskohercegovačkom društvu, također, mora postati strateško opredjeljenje svih faktora uključenih u strateško promišljanje o integraciji MIP-a u sisteme obrazovanja.³⁴

1.5 Medijska i informacijska pismenost – Strateški pristup

Medijska i informacijska pismenost, zasnovana na principima cjeloživotnog učenja, krovna je kompetencija koja se pretpostavlja u društvu koje je doživjelo digitalnu transformaciju i očekuje od građanina da je dovoljno informiran i obrazovan kako bi bio ravnopravan učesnik u

---

³⁴ Isto .

demokratskom diskursu, te kao proaktivni samostalni subjekt, konstruktivno i odgovorno donosio odluke i doprinosio društvu znanja.³⁵

Prema navedenoj argumentaciji medijska i informacijska pismenost nije samoj sebi svrha, radi se o procesu koji na specifičan način vraća „fabričke“ postavke filozofije demokratskog društva i poštivanja ljudskih prava i sloboda.

Horizontalna i vertikalna integracija medijske i informacijske pismenosti u društvo, a, prije svega, u obrazovni sistem kroz Hibridni model višekomponentne integracije je izvodiv i održiv proces kao optimalan model intervencije javne politike. Svakako, nadležna ministarstva i zavodi trebaju napraviti stimulativan okvir za provedbu. Za bolje razumijevanje toga šta zaista medijska i informacijska pismenost jeste, možemo koristiti sveobuhvatnu definiciju iz Deklaracije (2019): „Medijska i informacijska pismenost odnosi se na kognitivne, tehničke i socijalne vještine i sposobnosti građanki i građana da pristupaju, kritički ocjenjuju, koriste i doprinose informacijskim i medijskim sadržajima putem tradicionalnih i digitalnih informacijskih i medijskih platformi i tehnologija, uz razumijevanje kako te platforme i tehnologije djeluju, kako da prilikom njihovog korištenja upravljaju vlastitim pravima i poštuju prava drugih, kako da prepoznaju i izbjegnu štetne sadržaje i usluge, da svrsishodno koriste informacije, medijske sadržaje i platforme da bi zadovoljili svoje komunikacijske potrebe i interese kao pojedinci i kao pripadnici svojih zajednica, te da bi prakticirali aktivno i odgovorno učešće u tradicionalnoj i digitalnoj javnoj sferi i u demokratskim procesima.“³⁶

Politike medijske i informacijske pismenosti potrebne su, ne samo građanima već i donosiocima odluka da bi mogle ispuniti svoje uloge u digitalnom svijetu. Ove politike trebaju dosegnuti do svih slojeva stanovništva i spriječiti procese koji vode raslojavanju društva – na one koji imaju pristup informacijama i one koji nemaju; na one koji znaju koristiti digitalne tehnologije i one koji ne znaju; na one koji imaju kompetencije kritičkog analiziranja medijskih poruka i digitalnih informacija i one koji to nemaju. Da bi bili postignuti ovi ciljevi, društva koja razumijevaju promjenu sistemskih filtera (tzv. čuvara kapija) u kontekstu digitalne transformacije društva prihvataju apomedijacijsku paradigmu i osnažuju ključne subjekte,

---

³⁵ Emir Vejzović, Medijska i informacijska pismenost- Strateški pristup. Fakultet političkih nauka, Sarajevo , 2021. Str 11.

³⁶ Emir Vejzović, Medijska i informacijska pismenost- Strateški pristup. Fakultet političkih nauka, Sarajevo , 2021. Str. 11.

nastavnike i bibliotekare, uz podršku interdisciplinarne saradnje akademske zajednice i prihvatanja procesa cjeloživotnog učenja za medijsku i informacijsku pismenost.³⁷

2.0 Pilot-istraživanje samoprocjene kompetencija nastavnika i bibliotekara osnovnih i srednjih škola u Kantonu Sarajevo

U ovom dijelu rada oslanjamo se prvenstveno na rezultate istraživanja o uvođenju medijske i informacijske pismenosti u obrazovni sistem – procjena kompetencija nastavnika za podučavanje medijske i informacijske pismenosti u kantonu Srajevo, koje je bilo pilot istraživanje, a u drugom dijelu rada navesti ćemo rezultate konačnog istraživanja

Metodološki okvir istraživanja spremnosti nastavnika u Kantonu Sarajevo kreiran je na osnovu prikupljenih podataka iz prethodnih istraživanja (Hodžić, 2019; Hadžialić, 2018; Vajzović i sar., 2018; Vajzović, 2017; Turčilo i sar., 2017; Halilović i sar., 2017; Turčilo i Buljubašić, 2017; Trninić, 2017; ur. Šuta-Hibert, 2017; Vehab i Mavrakm 2016; Dedić Bukvić, 2016; Ibrahimbegović-Tihak, 2015; Car i sar., 2015; Rašević, 2014; Tajić, 2013; Dizdar i sar., 2012; Zgrabljic-Rotar, 2006), koji pokazuju da je medijska i informacijska pismenost u nastavnim planovima i programima u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju u Bosni i Hercegovini prisutna tek u manjoj mjeri, u određenim predmetima. Metodički i didaktički pristup nastavnika specifično za oblast medijske i informacijske pismenosti nije ozbiljnije razvijan do sada.

Prvobitna hipoteza koja je postavljena u radu, a od značaja je za naše istraživanje o percepciji bibliotekara kao edukatora glasi : „*Nastavnici smatraju kako imaju dovoljno vještina, znanja i kompetencija za podučavanje medijske i informacijske pismenosti.*“³⁸

---

³⁷ Isto. Str. 15.

³⁸ Emir Vajzović i sur. Uvođenje medijske i informacijske pismenosti u obrazovni sistem – procjena kompetencija nastavnika za podučavanje medijske i informacijske pismenosti u kantonu Srajevo. Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. 2019. str. 130.

Većina ispitanika smatra da poznaje koncept medijske i informacijske pismenosti (83.4%), dok manji dio njih nije siguran u kojoj mjeri ga poznaje (11.3%), odnosno smatra da ga ne poznaje uopće ili dovoljno (10.1%). S obzirom da se ovdje radi o samoiskazima, a uzimajući u obzir tendenciju ispitanika da daju društveno prihvatljive odgovore, ovako visok procenat odgovora ispitanika da poznaju koncept medijske i informacijske pismenosti svakako treba uzeti sa rezervom.³⁹Ovo pitanje intencionalno je postavljeno upravo na ovaj način, budući da se htjelo vidjeti koliko nastavnici misle da su upućeni u koncepte medijske i informacijske pismenosti. Budućim istraživanjima, poput recimo fokus grupa, moglo bi se detaljnije ispitati šta nastavnici podrazumijevaju pod „poznavanjem koncepta medijske i informacijske pismenosti“, budući da su diskusije tokom radionica u osnovnim i srednjim školama pokazale vrlo sličnu tendenciju u odgovorima – na početku radionica većina nastavnika smatralo je kako poznaje sam koncept i znaju dovoljno o njemu, no nakon završetka radionica na kojima se o konceptu razgovaralo detaljnije, sa konkretnim primjerima, analizama, diskusijama, nastavnici su uvidjeli da tek spoznaja da je medijska i informacijska pismenost važna ne znači da su oni i u potpunosti upoznati sa cijelim konceptom.

Na osnovu navedenog možemo navesti ključno pitanje koje mi u svom istraživanju želimo kontekstualizirati, a to je koliko su bibliotekari sigurni u svoje znanje i koliko korisnici prepoznaju kompetencije bibliotekara kada je u pitanju medijsko i informacijsko opismenjavanje. Dalji rezultati ovog istraživanja pružaju priliku upravo bibliotekarima kao vodećoj skupini koja svakodnevno treba raditi na vlastitom usavršavanju kao i samoosvješćavanju o problemu edukacije korisnika.

Također, odgovor na pitanje o samopercipiranoj kompetentnosti nastavnika moguće je povezati i sa 83.4% nastavnika koji su kazali kako poznaju koncept medijske i informacijske pismenosti, ali značajno manji broj njih smatra da može podučavati učenike razumijevanju medijske i informacijske pismenosti, dok je prethodno 61% njih reklo da im za to treba dodatno usavršavanje. Jasno je, dakle, da nastavnici načelno poznaju koncept, ali ipak se jednak broj njih koji to tvrdi ne smatra dovoljno kompetentnim za podučavanje samog koncepta i treba dodatnu edukaciju.⁴⁰

---

³⁹ Isto.

⁴⁰ Isto.

Prema rezultatima istraživanja možemo zaključiti da ispitanici imaju dovoljno znanja i vještina kada je u pitanju medijska i informacijska pismenost ali smatraju da nisu dovoljno stručni u toj oblasti da prenose znanje dalje, dakle održavaju određen vid edukacijskih programa.

McMilan 2000. godine primjećuje da unutar univerzitetskog okruženja redovni studenti trebaju naučiti razlikovati intelektualni pristup od elektronskog pristupa informacijama kroz personaliziranu istraživačku asistenciju, vođenje i instrukcije bibliotekara, te zaključuje da bibliotekar daje značajan doprinos, često određujući pretragu, vodeći pretraživačke ciljeve korisnika i pomažući korisnicima da razumiju svoje potrebe. Naravno, bibliotekarima je neophodna jedna kombinacija znanja, vještina, sposobnosti i ličnih kvaliteta da bi ispunili svoje raznoliko usmjerene uloge koje su premještene u novo elektronsko i umreženo okruženje informacionih resursa.⁴¹

Rezultati istraživanja sugerišu nam da u teorijskom dijelu rada navedemo koje su to kompetencije bibliotekara kao informacijskog stručnjaka koji je odgovoran za educiranje korisnika u oblasti informacijske i medijske pismenosti .

2.1 istraživanje samoprocjene kompetencija nastavnika i bibliotekara u Bosni i Hercegovini

Nakon provedenog pilot-istraživanja među nastavnicima i bibliotekarima osnovnih i srednjih škola u Kantonu Sarajevo, provedeno je istraživanje u Bosni i Hercegovini, u uzorkom odabranim osnovnim i srednjim školama. Ciljnu populaciju u ovom istraživanju činili su nastavnici, profesori i bibliotekari zaposleni u javnim obrazovnim institucijama u sljedećim gradovima: Banja Luka, Bijeljina, Brčko, Bugojno, Doboj, Istočno Sarajevo, Kiseljak, Mostar, Travnik, Trebinje, Tešanj, Tuzla, Sarajevo

U ovom dijelu rada bazirati ćemo se na nedostatke koje autor navodi prilikom davanja odgovora te relevantnost samih odgovora koji bi konkretno pomogli pri kreiranju smjernica za održavanje

---

⁴¹ Senad Čeliković, Libraries on the border between worlds, Biblioteka Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Tuzli, 2015. str. 15.

radionica te drugih kreativnih aktivnosti koje potiču razvoj medijske i informacijske pismenosti. Cilj ovog poglavlja je navesti smjernice koje su konkretno navedene za dalja istraživanja u vidu preporuka za dalja istraživanja.

„Istraživanje je imalo za cilj utvrditi kompetencije profesora, nastavnika i bibliotekara u osnovnim i srednjim školama za podučavanje medijske i informacijske pismenosti. Metodologija istraživanja podrazumijevala je da se prikupe podaci o stavovima, mišljenjima, kompetencijama, stručnosti i vještinama nastavnog osoblja o medijskoj i informacijskoj pismenosti.“⁴²

Za relevantnije odgovore autor i suradnici navode kako je važno istraživanja provoditi putem anketnog upitnika primjenjujući način prikupljanja podataka licem u lice, u kombinaciji sa fokus grupama, jer i pored višefaznog podsjećanja da ciljane populacija popuni anketni upitnik postotak odgovora nije prešao 6,32% uzimajući u obzir veličinu ciljane populacije.

Također u istraživanju je objašnjeno na koji način spolna i starosna struktura djeluju na ishod anketnih upitnika. Obzirom da podaci pokazuju da gotovo svaki drugi ispitanik nije stariji od 44godine, dok su druga online istraživanja pokazuju da su u istraživanjima učestvovali i ispitanici do 50godina, što ukazuje na mogućnost nižeg nivoa informacijske pismenosti i digitalnih kompetencija nastavnog osoblja s više od 50. godina starosti .

„Iako 65,3% ispitanika smatra kako, donekle, poznaje koncept medijske i informacijske pismenosti, u ovom je slučaju, zapravo, suštinski značajniji podatak da 21,5% njih ne smatra tako, tj. samo 19% ima potpunu afirmativnu samoprocjenu svojeg poznavanja medijske i informacijske pismenosti. Dakle, jedna petina ispitanih nastavnika i bibliotekara ne smatra da vlada osnovnim informacijama o tome šta je medijska i informacijska pismenost, što nam pokazuje da postoji mnogo prostora i potrebe da se s nastavnicima i bibliotekarima razgovara i podučava medijska i informacijska pismenost, ne samo u kontekstu povećavanja njihovih kompetencija za podučavanje nego u smislu postizanja njihovog boljeg razumijevanja toga šta je medijska i informacijska pismenost, zašto je važna kao kroskurikularna kompetencija i na koji način može biti razvijena u formalnom obrazovanju, kao i na koji način joj oni, kao dio sistema formalnog obrazovanja, mogu doprinijeti.“⁴³

---

⁴² Emir Vajzović i sur. Istraživanje o medijskoj i informacijskoj pismenosti u Bosni i Hercegovini , U: Emir Vajzović i sur. , Medijska i informacijska pismenost : istraživanje i razvoj , Fakultet političkih nauka, Sarajevo 2020. str. 74.

⁴³ Isto , str.75.

Nakon navedenog citata možemo navesti odgovor na pitanje zašto je medijska i informacijska pismenost važna za nastavnike ? Obzirom da 21,5% ispitanika navelo da ne poznaje koncept medijske i informacijske pismenosti, otvara nam prostor za podučavanje nastavnika o MIP-u ne samo radi podučavanja drugih nego u smislu postizanja njihovog boljeg razumjevanja toga šta je medijska i informacijska pismenost, zašto je važna kao kroskurikularna kompetencija i na koji način može biti razvijena u formalnom obrazovanju, kao i na koji način joj oni, kao dio sistema formalnog obrazovanja, mogu doprinijeti.

Sa druge strane istraživano je na koji način i da li je uopšte poznavanje medijske i informacijske pismenosti važno za mlade u savremenom dobu . „Ispitanici, njih 76,2% shvata kako djeca i mladi žive u dobu hiperizloženosti medijima i hiperprodukcije informacija i stoga su, po njihovom mišljenju, kompetencije koje se stiču medijskom i informacijskom pismenošću važne za kvalitet tog života.“⁴⁴ Iako većina ispitanika smatra da je poznavanje koncepta MIP-a važan za kvalitet života mladih, ipak postoji 19,7% ispitanika koje ih ne smatraju važnim, što se poklapa sa procentom ispitanika koji i sami ne poznaju koncept MIP-a .

2.1 Kompetencije informacijskih stručnjaka 21. stoljeća

Stručne kompetencije (professional competencies) odnose se na znanje praktičara o građi, pristupu, tehnologiji i upravljanju te na sposobnost uporabe tih znanja kao temelja za pružanje informacijskih usluga najviše kvalitete. Četiri su temeljne kompetencije, od kojih je svaka proširena specifičnim vještinama

- A. Upravljanje informacijskim organizacijama
- B. Upravljanje građom
- C. Upravljanje informacijskim uslugama
- D. Primjena informacijskih alata i tehnologija⁴⁵

---

⁴⁴ Isto, str.80.

⁴⁵ Aleksandra Horvat isur., Cjeloživotno učenje knjižničara, Ishodi učenja i fleksibilnost, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009. str.130

Osobne kompetencije (personal competencies) predstavljaju skup stavova, vještina i vrijednosti koje omogućuju praktičarima da učinkovito rade i doprinose vlastitoj organizaciji, korisnicima i struci. Ove kompetencije obuhvaćaju širok raspon, od osobne sigurnosti u komunikaciji do toga da se zna ukazati na dodanu vrijednost vlastitog doprinosa i ostane fleksibilan i pozitivan u okruženju koje se neprestano mijenja.

Temeljne kompetencije (core competencies) povezuju stručne i osobne kompetencije. Dvije temeljne kompetencije od najvećeg su značenja za svakog informacijskog stručnjaka. Kao obrazovana osoba, informacijski stručnjak razumije vrijednost nadogradnje i dijeljenja znanja s drugima; to se postiže kroz mreže udruga i kroz istraživački rad te predstavljanje njegovih rezultata na konferencijama, u publikacijama kao i kroz najrazličitije oblike suradnje. Informacijski stručnjaci također prepoznaju i pridržavaju se etičkih vrijednosti struke. Važnost ovih dviju osnovnih temeljnih kompetencija ne može se dovoljno naglasiti; one su najmjerodavnije za vrijednost i opstanak struke.

Navedene kompetencije predstavljaju skup pomagala za profesionalno usavršavanje, zapošljavanje u struci i procjenu. Dakle u kontekstu temeljnih kompetencija Informacijski stručnjaci doprinose temeljnom znanju struke međusobno dijeleći primjere najbolje prakse i iskustva, učeći stalno o informacijskim proizvodima, uslugama i upravljanju tijekom cijeloga života.

Opseg poslova u knjižnici	N	%
Pretraživanje i pronalaženje informacija za korisnike	214	82,3%
Rad s korisnicima	214	82,3%
Pružanje informacijskih usluga	213	81,9%
Organizacija ili suradnja u organizaciji kulturnih aktivnosti	163	62,7%
Edukacija korisnika	160	61,5%
Suradnja s nakladnicima	112	43,1%
Organizacija znanja: formalna obrada	110	42,3%
Izgradnja i upravljanje zbirkama	106	40,8%
Organizacija znanja: sadržajna obrada	104	40,0%
Suradnja u nastavi	98	37,7%
Razvijanje službi i usluga	90	34,6%
Zaštita građe	90	34,6%
Knjižnično upravljanje i poslovanje	87	33,5%
Suradnja u znanstvenim ili stručnim projektima	78	30,0%
Informatizacija knjižničkog poslovanja:		
OPAC, knjižnični sustav	77	29,6%
Marketinške aktivnosti, prikupljanje sredstava (prijavljivanje i vođenje projekata)	64	24,6%
Stručni nadzor	48	18,5%
Tehnološki i informatički razvoj	43	16,5%
Izgradnja i upravljanje digitalnim zbirkama (digitalizacija, elektronički izvori, mrežne publikacije, metapodaci)	37	14,2%

Tablica 1. opseg poslova u biblioteci , (preuzeto) ⁴⁶

Iz navedenog prikaza primjetimo da je edukacija korisnika zastupljena čak 61,5% u bibliotečkoj profesiji. Edukacija korisnika/poticanje informacijske pismenosti uključuje :

1. Prepoznaje važnost edukacije korisnika o načinima
2. Korištenja, organizacije i upotrebe znanja i informacija.
3. 2. Izdvaja alate i metode za učinkovitu edukaciju korisnik načinima korištenja i upotrebe znanja i informacija.
4. 3. Planira, organizira i provodi edukaciju korisnika.

⁴⁶ Aleksandra Horvat isur., Cjeloživotno učenje knjižničara, Ishodi učenja i fleksibilnost, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009. str.132

2.2 Modeli podučavanja u bibliotekama

Nakon što smo objasnili ulogu bibliotekara kao edukatora i naveli njihove kompetencije u umreženom društvu, u daljem radu navest ćemo konkretne modele podučavanja koje bibliotekari mogu koristiti.

Modeli učenja i poučavanja u knjižnici su korelacija - intermedijalni pristup, nastavni satovi u knjižnici, radionica, projekt, upotreba novih tehnologija, kulturna i javna djelatnost i izvannastavna aktivnost.⁴⁷ Modeli se mogu podijeliti u navedene kategorije .

1.Edukacija učenika

- Medijska kultura
- Nastava kao samostalna istraživačka djelatnost
- Rad na kulturi govorenja
- Usvajanje tehnika intenzivnog učenja knjigom
- Korištenje materijalne i digitalne knjižne građe.

2.Povezivanje nastavnih područja

- Istraživački rad
- Timski rad učenika, nastavnika i stručnih suradnika
- Satovi iz nastavnopredmetnih tema, epoha .

3. Neformalni oblici obrazovanja

- Stvaralačke radionice
- Književni susreti, izložbena djelatnost
- Rad s darovitim učenicima

---

⁴⁷ Lovrinčević J. ... [et.al.]. Znanjem do znanja : prilog metodici rada školskog knjižničara. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2005. Str. 209-300.

- Čitalački klubovi
- Umjetnički programi
- Kulturno provođenje slobodnog vremena.

4. Komunikacija s roditeljima (Radionice za roditelje i učenike Zajednički odlasci u kazalište, kino Roditelji kao korisnici građe školske knjižnice Rad s roditeljima uz pedagošku i psihološku literaturu.)⁴⁸

Vidimo da se radionice navode kao neformalni vid obrazovanja i djelovanja bibliotekara, u kojoj mjeri i na koji način bibliotekar može djelovati kao edukator jedno je od osnovnih pitanja koje postavljamo u radu stoga drugi dio rada se odnosi na istraživanje percepcije uloge bibliotekara kao edukatora.

2.3. Radionica

Radionica u biblioteci je oblik nastave gdje se na praktičan način stječu znanja i vještine. Tu se stvara okolina pogodna za istraživanje, surađivanje i grupni rad, također kod učesnika se razvijaju vještine komunikacije u grupi i djeluju na dalju socijalizaciju.

Radionice se u zakonskom smislu, spominju u barem tri dokumenta:

Članak 46. Državnog pedagoškog standarda srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (1) Rad s darovitom djecom provodi se programima različite težine i složenosti (diferencirani nastavni program) u razrednom odjelu ili interesnim grupama, kreativnim i/ili istraživačkim radionicama, putem izbornih programa (grupni ili individualni), u posebnim izvannastavnim aktivnostima, usporednim programima ili omogućavanjem pristupa izvorima specifičnog znanja .⁴⁹

---

⁴⁸ Udina K. Učiti učiti u školskoj knjižnici. // Zbornik radova : XV. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Novi Vinodolski 2003. / uredili Biserka Šušnjić, Đudita Franko, Theodor de Canziani Jakšić. Rijeka : Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske ; Zavod za unapređivanje školstva ; Prva sušačka gimnazija u Rijeci, 2004. Str. 78.

⁴⁹ Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/08, 90/10)

Članak 6. Standarda za školske knjižnice Suradnja s učiteljima, nastavnicima i stručnim suradnicima u školskoj knjižnici obuhvaća:

- timski rad na pripremi nastavnih sati i kreativnih radionica⁵⁰ Radionica je vođena aktivnost koja se provodi grupno s najviše 15-20 učenika, a najmanje 3-8 učenika. U radionici se koriste različite metode i modeli poučavanja, a obilježava je stvaranje okoline koja potiče rad svih učenika. Osnovni model učenja je pritom iskustveno učenje kada je učenik direktno uključen u rješavanje problema s ciljem izvođenja zaključaka u svrhu rješavanja problema.⁵¹

Prema navedenom citatu primjetno je da se fokus stavlja na interakciju i usvajanje određenih znanja i vještina kroz razgovor u grupi gdje su učesnici okupljeni uglavnom na osnovu dobne razine i interesovanja, u tom slučaju važno je da bibliotekar prilikom organiziranja radionica razmišlja i o samoj populaciji koju okuplja također analizira moguće probleme i pokušava ih riješiti prije samog izvođenja radionica.

Radionica je jedan od modela učenja u poučavanja u knjižnici. Zahtijeva nešto više vremena pa se obično planira u dva ili više sati te uključuje intermedijalni pristup odnosno korelaciju sadržaja i povezivanje nastavnih područja.⁵² Intermedijalni pristup temelji se na pretpostav da će se učenici povezivanjem više predmeta i korištenjem više različitih informacijskih izvora osposobiti za kasniju prilagodbu novim i mijenjajućim tehnologijama, a ujedno i učiti kroz praksu, a ne samo jednoličnim uvidom u teoriju.⁵³

U knjizi „Putokazi školske knjižnice“⁵⁴ donose se prijedlozi u obliku popisa obljetnica koje mogu biti povod održavanju radionica: Međunarodni dan pismenosti, Međunarodni dan zaštite ozonskog omotača, Dan europske baštine, Mjesec hrvatske knjige, Dan školskih knjižnica, Dan hrvatskog kazališta, Božić, Dan Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Dani hrvatskog jezika, Svjetski dan voda, Međunarodni dan dječje knjige, Dan hrvatske knjige, Dan planeta Zemlje, Uskrs, Svjetski dan knjige i autorskih prava. Radionice prema Putokazima mogu uključivati i

---

⁵⁰ Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/08, 90/10)

⁵¹ Krželj A.; Mihovilović J. Odgoj učenika za humanost i humano ponašanje. // Zbornik radova : XV. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Novi Vinodolski 2003. / uredili Biserka Šušnjić, Đudita Franko, Theodor de Canziani Jakšić. Rijeka : Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske ; Zavod za unapređivanje školstva ; Prva sušačka gimnazija u Rijeci, 2004. Str. 180

⁵² Lovrinčević J. ... [et.al.]. Znanjem do znanja : prilog metodici rada školskog knjižničara. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2005. Str. 212.

⁵³ *sto*, str. 214.

⁵⁴ Demut, A. Putokazi školske knjižnice. Zagreb : Školska knjiga, 2003. Str. 196-199.

predavanja uvažanih kulturnih i znanstvenih djelatnika na određenu temu, književne susrete s književnicima i književnicama, gostujuće izvedbe dječjih predstava i radionice izrade predmeta od glinamola. Preporuča se osnivanje literarne grupe gdje će se davati osvrti na pročitane knjige i razgovarati o pročitanim događajima i osobama.⁵⁵ U slučaju da se organiziraju književni susreti preporuča se u popisu aktivnosti za djecu pretraživanje fonda u potrazi za knjigama književnika, čitanje, rad na plakatu, usporediti knjigu i film. Na tragu iščitavanja lektire mogu se u knjižnici pogledati filmovi odnosno ekranizacije lektirnih naslova ili slušati zvučne knjige, raditi ilustracije za određenu priču, izrađivati straničnici. Može se slušati glazba, te raditi izložbe na određenu temu. Izložbe se obično vežu uz poznata književna lica pri čemu se daje kratka biografija osobe, popis poznatih djela i fotografije te ilustracije likova.⁵⁶

Prema navedenim definicijama radionica možemo primjetiti da se uglavnom radi o tematskom povezivanju radionica, međutim radionice koje bibliotekari mogu organizirati mogu biti zasebne cjeline koje tematiziraju određeni problem u društvenoj zajednici .

Radionica, kao oblik iskustvenog učenja, mora ispuniti nekoliko kriterija kako bi zadovoljila pedagoške standarde i omogućila socijalno učenje, a to su prihvaćanje, komunikacija i interakcija, suradnja i zajedništvo. Na njih se nadovezuju poštivanje, tolerancija, osjetljivost, razumijevanje različitosti i povjerenje pri čemu se internaliziraju vrijednosti društva kao odgovornost i suosjećanje.⁵⁷

2.4. Koliko je važna suradnja nastavnika i bibliotekara unutar školskih/visokoškolskih ustanova ?

Posjedovanje vještina raščlanjivanja činjenica od fikcije, prepoznavanja pristranosti i identificiranja dezinformacija temeljna je vještina za funkcionalnu demokraciju. Građanima svih dobi pruža vještine kritičkog snalaženja u medijima, osnažujući ih da dekodiraju i razumiju

---

⁵⁵ Isto, str. 200-204.

⁵⁶ Isto, str. 25-26.

⁵⁷ Lovrinčević J. ... [et.al.]. Znanjem do znanja : prilog metodici rada školskog knjižničara. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2005. Str. 249-250

sadržaj koji u konačnici igra veliku ulogu u oblikovanju stavova i uvjerenja. Neizmjerena vrijednost kritičkog mišljenja nameće jednako kritično pitanje: kako edukatori mogu podučavati medijsku pismenost kroz osnovnu i srednju školu?⁵⁸

Prema navedenom citatu možemo zaključiti od koje važnosti je informacijsko i medijsko opismenjivanje ne samo u školskim ustanovama nego za cjelokupno savremeno društvo koje se neupitno mora nositi sa izazovima savremene tehnologije, mnoštva informacija, ali i najvažnije stjecanju znanja i vještina koje nam daju sposobnost samostalnog kritičkog promišljanja. Za argumentaciju navedene teze navest ćemo razmišljanja Webber i Johnstona, koji smještaju informacijsku pismenost u širi društveni kontekst te posebno ističu etičku dimenziju i kritičko mišljenje kao ključnu dionicu koncepta: „Informacijsko se opismenjivanje sastoji od usvajanja primjerenoga informacijskog ponašanja u svrhu dolaženja do one informacije koja će zadovoljiti informacijsku potrebu i to bez obzira na medij, a uključuje i kritičku osviještenost o važnosti mudrog i etičkog korištenja informacija. Važno je da informacijska pismenost ne bude reducirana na knjižnične ili računalne vještine već poimana kao odgovor na kulturni, društveni i ekonomski razvoj informacijskog društva.”⁵⁹

Suvremene ideje o učenju, koje zastupa konstruktivistička teorija obrazovanja, u svojim polazištima obuhvaćaju definiranje uloge informacijske pismenosti u obrazovnim sustavima jer informacijska pismenost pomaže učenicima i studentima u snalaženju, razumijevanju i kritičkom preispitivanju iznimno kompleksnih informacijskih prostora. Digitalno okruženje još je više naglasilo povezanost modaliteta ulaženja u interakciju s informacijom i učenja te naglasilo ulogu informacijske pismenosti u obrazovanju.⁶⁰

---

⁵⁸ Here's how teachers can partner with librarians to teach media literacy at school
2021-11-01 | IN FEATURED, LIBRARIES, LIBRARY TRENDS, CONTACTLESS, READING, INSIGHTS | BY KELLY BANKS,
URL: <https://blog.pressreader.com/libraries-institutions/how-teachers-partner-librarians-teach-media-literacy-school/> (Pristupljeno 7.7.2021.)

⁵⁹ Webber, S. & Johnston, B. (2000). „Conceptions of information literacy: new perspectives and implications“. Journal of information science, 26, 6, 381-397

⁶⁰ Jadranka Lasić-Lazić* Sonja Špiranec** Mihaela Banek Zorica, Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju, Medij. istraž. (god. 18, br. 1) 2012. (125-142) PREDHODNO PRIOPĆENJE UDK: 004:374 Zaprimitljeno: siječanj, 2012. str.5

3. Primjena evropskih i međunarodnih standarda medijske i informacijske pismenosti u različitim domaćim institucijama

Navedena studija provedena je sa dva cilja. Prvo, u studiji se analiziraju iskustva vezana za MIP u odabranim državama članicama Vijeća Evrope (VE) koja su prepoznata kao dobre prakse, a kako bi se izvukle pouke i ocijenio njihov značaj i primjenjivost na kontekst Bosne i Hercegovine, pa se u studiji posebna pažnja posvećuje ulozi i odgovornostima nadležnog regulatornog tijela (Regulatory Authority (RA)). Drugo, cilj studije je doprinijeti jačanju i podsticanju održivosti važeće i buduće politike vezane za MIP, te programskih intervencija u Bosni i Hercegovini.⁶¹

U ovom poglavlju navest ćemo koji su to međunarodni i europski okvir politike MIP-a, kako bismo u završnom dijelu rada kompletirali MIP u Bosni i Hercegovini, objasnili u kojem kontekstu se pojavljuje kao i njegov status primjene na našim prostorima .

Studija je usmjerena na dvije glavne oblasti: (1) konceptualni okvir MIP-a koji se sastoji od strateških programa i intervencija i (2) modele upravljanja za regulatorno i institucionalno upravljanje MIP-om u kojem regulatorna tijela igraju glavnu ulogu u smislu razvoja/primjene/vodstva; i koordinaciju i odgovornost u MIP-u gdje učestvuju više aktera. Ta analiza će biti dopunjena podacima o najnovijim trendovima i novonastalim regulatornim izazovima koji potiču od digitalnog ekosistema i novih uloga regulatornih tijela

MIP predstavlja dinamičan koncept u stalnom razvoju koji se kontinuirano mijenja i prilagođava političkim, društvenim, kulturnim i tehnološkim paradigmama koje su na sličan način promjenjive, bez univerzalno prihvaćene definicije ili konceptualnog okvira. Zbog toga je MIP sada „više shvaćen kao krovni izraz, nego strogo definisan naučni termin“ (VE, 2020, str. 10). U kontekstu ove studije, konceptualni okvir MIP-a podrazumijeva skup praksi i intervencija sadržanih u određenom socio-kulturološkom, političkom i tehnološkom okruženju. Modele upravljanja MIP-om treba razumjeti kao mrežu u kojoj učestvuje više aktera, u skladu

---

⁶¹ Dr. Krisztina Rozgony i Bojana Kostić, Primjena evropskih i međunarodnih standarda medijske i informacijske pismenosti u različitim domaćim institucijama: Studija dobrih praksi u odabranim državama članicama Vijeća Evrope i njihovoj važnosti u kontekstu Bosne i Hercegovine, 2021. str 3.

sa evropskim trendovima i važećim najboljim praksama koje potvrđuju složene sisteme odlučivanja.⁶²

3.1. Međunarodni i evropski okvir politike MIP-a

Kako bismo najbolje razumjeli na kojim principima počiva međunarodni i evropski okvir politike MIP-a navest ćemo dio iz publikacije María-del-Mar Grandío .U obrazovnom kontekstu, medijska pismenost izgradila je dobro dokumentirano polje kritike istraživanje o medijima, njihovom sadržaju i konzumaciji, dok su političke dimenzije medijske pismenosti dobili mnogo manje pažnje. Pojam da razne javne institucije – vlast ministarstva, regulatorna tijela za medije, organizacije za emitiranje - smatraju se da imaju obaveze prema medijskom opismenjavanju i za koje su odgovorni je relativno novija kao i njegova prisutnost u javnoj politici koja nije prošla bez kontroverzi.⁶³

Sloboda izražavanja u skladu sa članom 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) definisana je kao pravo na slobodu mišljenja, slobodu primanja i prenošenja informacija, uključujući i putem interneta i svih sredstava komunikacije. Time sloboda izražavanja ima presudnu važnost i ključni značaj za demokratske procese i društvenu koheziju. Da bi građani u potpunosti uživali to pravo, suštinski preduvjet ostaje postojanje pogodnog okruženja, a koje karakteriše sposobnost slobode i formiranja mišljenja kroz pristupanje većem broju informacija i njihovo vrednovanje, te učešće u javnoj debati (VE 2015; EAVI 2021, str. 65). Sistem koji građanima osigurava te interpretativne, kritičko-kognitivne i tehnološke vještine i znanje kako bi se u potpunosti angažovali i učestvovali u javnoj debati i demokratskim procesima je medijska i informacijska pismenost (MIP) (del Mar Grandío et al. 2017).⁶⁴

---

⁶² Dr. Krisztina Rozgony i Bojana Kostić, Primjena evropskih i međunarodnih standarda medijske i informacijske pismenosti u različitim domaćim institucijama: Studija dobrih praksi u odabranim državama članicama Vijeća Evrope i njihovoj važnosti u kontekstu Bosne i Hercegovine, 2021. str 4.

⁶³ del Mar Grandío, M., Dilli, S., & O'Neill, B. , Legal frameworks for media and information literacy [Zakonski okviri za medijsku i informacijsku pismenost]. U Frau-Meigs, D., Velez, I. and Michel, J.F. (2017). Public policies in media and information literacy in Europe [Javne politike u oblasti medijske i informacijske pismenosti u Evropi] (str. 116-129). London: Routledge. 2017.

⁶⁴ ⁶⁴ Dr. Krisztina Rozgony i Bojana Kostić, Primjena evropskih i međunarodnih standarda medijske i informacijske pismenosti u različitim domaćim institucijama: Studija dobrih praksi u odabranim državama članicama Vijeća Evrope i njihovoj važnosti u kontekstu Bosne i Hercegovine, 2021. str5.

Zbog navedenog, interpretativne, kritičko-kognitivne i tehnološke vještine i znanje treba posmatrati šire kao „kulturološku sposobnost“ koja „predstavlja odraz društvenog razumijevanja i socijalno organizovanih vještina i kompetencija u posebnim kontekstima kao što su učenje i građanstvo“⁶⁵

3.2 Vijeće Evrope(VE)

Regulatornim i programskim radom Vijeća Evrope nastojala se osigurati uključenost MIP-a u institucionalne okvire kroz različite programe i državne mehanizme. Vijeće Evrope usvojilo je i izradilo brojne dokumente za uspostavu standarda, izvještaje i druge resurse koji se indirektno odnose na MIP, a na koje se poziva u ovoj studiji. U ovom dijelu su kao ključni doprinos razvoju MIP-a u okviru djelokruga ove studije prepoznati sljedeći dokumenti:

1. Preporuka CM/Rec(2014)6 Komiteta ministara državama članicama o Vodiču za ljudska prava za korisnike interneta, u kojoj se ponovo naglašava da, kako bi se uživala prava i slobode na internetu, pravo na obrazovanje u sklopu medijske pismenosti treba uključivati pristup digitalnom obrazovanju. što će građanima omogućiti da „kritički analiziraju tačnost i pouzdanost sadržaja, aplikacija i usluga“, uključujući i potencijalno štetne sadržaje. To je također u skladu sa standardima Komiteta ministara Vijeća Evrope kojima se promoviše računarska pismenost kao „osnovni preduvjet za pristup informacijama, uživanje kulturnih prava i prava na obrazovanje putem IKT-a“.⁶⁶
2. Preporuka CM/Rec(2018)1 Komiteta ministara državama članicama o medijskom pluralizmu i transparentnosti vlasništva nad medijima koja se smatra ključnim dokumentom, obzirom da se u njoj navodi konceptualna definicija MIPa kao skupa kognitivnih, tehničkih i socijalnih vještina i sposobnosti za „pristupanje, razumijevanje, kritičko analiziranje, vrednovanje, korištenje i stvaranje sadržaja kroz čitav niz klasičnih i digitalnih (uključujući društvene) medija“ i zaštitu ličnih podataka na internetu.

---

⁶⁵ Trültzsch-Wijnen, C. W., Murru, M. F., & Papaioannou, T. Definitions and values of media and information literacy in a historical context [Definicije i vrijednosti medijske i informacijske pismenosti u istorijskom kontekstu]. U D. Frau-Meigs, I. Velez and J. F.s Michel

(Eds.). U Public Policies in Media and Information Literacy in Europe [Javne politike u oblasti medijske i informacijske pismenosti u Evropi]. (1. izdanje, str. 91-115). London: Routledge. 2017.

⁶⁶ Vijeće Evrope. Deklaracija CM(2005)56 Komiteta ministara o ljudskim pravima i vladavini prava u informacijskom društvu. Strazbur. 2005. tačka 3.

3. Preporuka CM/Rec(2018)7 Komiteta ministara državama članicama o Smjernicama za poštivanje, zaštitu i ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju koja se bavi rješavanjem većeg broja različitih pitanja vezanih za zaštitu i osnaživanje djece da digitalnu tehnologiju koriste razumno i da se suočavaju sa povezanim rizicima.⁶⁷

3.3 Evropska unija (EU)

1. U Komunikaciji Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom komitetu i Komitetu regija – evropski pristup medijskoj pismenosti u digitalnom okruženju, iz 2007. godine⁶⁸, navodi se evropska definicija MIP-a kao sposobnosti da se “pristupi medijima, da se shvate i kritički vrjednuju različiti aspekti medija i medijskih sadržaja kao i ostvarivanje komunikacije u raznovrsnim kontekstima“. U tom cilju, RAK je izvršila usklađivanje u pogledu pristupanja, korištenja, kritičkog pristupa, širenja digitalnih sadržaja i svijesti o autorskom pravu i drugim odgovornostima građana u digitalnom ekosistemu.
2. U najnovije vrijeme, u zaključcima Vijeća Evropske unije za 2020. godinu o medijskoj pismenosti u svijetu koji se neprestano mijenja (Vijeće EU 2020), MIP je opisana kao krovni izraz koji obuhvata „tehničke, kognitivne, društvene, građanske, etičke i kreativne kapacitete koji građanima omogućuju da pristupe medijima i efikasnije koriste informacije i medije i sigurno i odgovorno stvaraju i dijele medijske sadržaje preko različitih platformi.
3. U novije vrijeme se u kontekstu rješavanja pitanja dezinformacija na internetu i to na nivou država članica i nivou EU poziva na sistematski, strateški i sveobuhvatan pristup svih država članica, kao i saradnju između sektora među različitim akterima u cilju jačanja medijske pismenosti.⁶⁹

---

⁶⁷ Isto. Str 6.

⁶⁸ Evropska komisija. Komunikacija Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom komitetu i Komitetu regija: evropski pristup medijskoj pismenosti u digitalnom okruženju .COM/2007/0833 konačna verzija, Brisel. 2007.

⁶⁹ Pogledati: Vijeće Evropske unije. Zaključci Vijeća o medijskoj pismenosti u svijetu koji se neprestano mijenja. 2020/C 193/06, 2020.

3.4 MIP u Bosni i Hercegovini: osnovne informacije i kontekst

Bosna i Hercegovina posjeduje čvrstu zakonsku osnovu i osnovu koja se tiče politika za prihvatanje šireg spektra programskih intervencija i intervencija koje se tiču politika u pogledu MIP-a. Međutim, nedostaju osnovi MIP-a – u smislu institucionalne i regulatorne potpore – a „podrška MIP-u i dalje je deklarativna.

Ustav Bosne i Hercegovine i ustavi dva entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, štite pravo na slobodu izražavanja. Opis nadležnosti. 10 što su (i kako se navodi u Zakonu o komunikacijama iz 2003. godine), ⁷⁰ Zakon o javnom RTV servisu (iz 2005., 2006., 2008. godine), ⁷¹ zakoni o kleveti (iz 2001., 2002., 2003. godine) i zakoni o slobodi pristupa informacijama (iz 2001., 2002. godine). ⁷² Iako se medijska i informacijska pismenost ne spominje eksplicitno niti u jednom od ovih zakona, svi oni – u većoj ili manjoj mjeri – nastoje uspostaviti okvir koji promovira slobodu izražavanja, ograničava neprimjerene utjecaje na medije i uspostavlja odgovornost medija u pogledu prihvatljivih ograničenja slobode izražavanja, što smo naveli u prvom dijelu rada i povezali sa strateškim pristupom. Međutim, važni zakoni i propisi specifični za medije, kao što su propisi u oblasti medijskog pluralizma i transparentnosti, 18 tek trebaju biti usvojeni. ⁷³

Za razvoj medijske i informacijske pismenosti i njeno implementiranje važnu ulogu je imao i RAK, kao pionir u radu na MIP-u u BiH, postala je nezamjenjiv akter među državnim akterima u zemlji. U studiji se predlaže održivo finansiranje, upravljanje i pravni modeli kako bi se RAK-u omogućilo da nastavi i proširi svoj rad na MIP-u, pod pretpostavkom potrebne podrške i angažmana drugih aktera u BiH. Pored toga, studija razmatra ulogu različitih aktera u državama

---

⁷⁰ Pogledati: Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 31/03, dostupno na: <https://www.rak.ba/bs-LatnBA/articles/80>.

⁷¹ Institucionalna struktura javnog radio-televizijskog sistema, njeni vodeći principi i odnosi između tri javna emitera i Korporacije regulisani su Zakonom o javnom radiotelevizijskom sistemu Bosne i Hercegovine (Zakon o JRTS) koji je 2005. godine usvojila Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine. Pored toga, posebnim zakonima o javnim radiotelevizijskim servisima usvojenim od 2005. do 2008. godine reguliše se uspostavljanje i rad svakog javnog emitera: Zakonom o javnom radiotelevizijskom sistemu Bosne i Hercegovine utvrđuje se zakonski okvir BHRT-a: (Zakon o BHRT-u); Zakonom o radioteleviziji Federacije BiH regulisana je RTF BiH (Zakon o RTV FBiH); Zakon o radioteleviziji Republike Srpske odnosi se na RTRS (Zakon o RTRS-u).

⁷² Prevod zakona o kleveti i zakona o slobodi pristupa informacijama obezbijedilo je Vijeće Evrope, a dostupni su na: <https://english.vzs.ba/index.php/guidelines-and-laws/laws-related-to-journalism>.

⁷³ Regulatorni okvir specifičan za medije detaljno je razmotren u dokumentu: UNESCO 2019, str. 31-38

članicama VE, kao i modele pravne i finansijske održivosti, te doprinosi aktuelnoj debati između više aktera u zemlji nudeći strateški pristup razvoju MIP-a u BiH, o kojem smo pisali u prvom dijelu rada.

3.1 Usmjerenost MIP-a i status primjene u BiH

Zakon o komunikacijama se zbog širine svog djelokruga često smatra ključnim pravnim načelom koje omogućava uključenost RAKa u MIP. RAK je uprkos nepostojanju konkretnih zakonskih ovlasti propisanih tim zakonom, razvila i provela širok spektar intervencija u Bosni i Hercegovini. Drugim riječima, taj Zakon ne smatra se preprekom razvoju i primjeni niza intervencija u pogledu MIP-a. U 2009. godini RAK je preuzela zadaću promovisanja medijske i informacijske pismenosti i podizanja svijesti za odgovorno i sigurno korištenje svih medijskih usluga (RAK, intervju). Kao rezultat toga, RAK je prepoznata kao jedan od glavnih institucionalnih aktera u zemlji, obzirom da njene aktivnosti obuhvataju sva pitanja koja se tiču medija i uključuju i obezbjeđivanje resursa za više aktera, naročito djece, mladih i roditelja.⁷⁴

RAK ima odsjek namijenjen medijskoj pismenosti i medijskom sadržaju kojim su uspostavljeni temelji za programski i regulatorni okvir o MIP-u u BiH putem sljedećeg:

- (1) programi i intervencije vezani za MIP koji su grubo kategorizovani u sljedeće podgrupe: obezbjeđivanje resursa za sigurnost na internetu i edukaciju o medijima, istraživanje i intervencije u pogledu politika
- (2) istraživanje i namjenske analize koje se često provode u saradnji sa drugim akterima u zemlji
- (3) saradnja i uspostavljanje nove mreže sa više aktera u skladu sa preporukama EPRA-e i sličnih evropskih modela upravljanja
- (4) intervencije u pogledu politike

---

⁷⁴ Frau-Meigs, D., Velez, I., & Michel, J. F. Mapping media and information literacy policies: new perspectives for the governance of MIL [Mapiranje politika medijske i informacijske pismenosti: nove perspektive upravljanja MIP-om]. U Frau-Meigs, D., Velez, I. and Michel, J.F. 2017. Public policies in media and information literacy in Europe [Javne politike u oblasti medijske i informacijske pismenosti u Evropi. 1. izdanje. London: Routledge. 2017.

(5) promovisanje i informisanje putem kanala komunikacije (npr. web stranica o MIP-u--medijskapismenost.ba ili zvanična web stranica RAK-a)⁷⁵

Sveukupno gledajući Bosna i Hercegovina je stvorila uslove za holistički razvoj MIPa, kao i za stvaranje resursa za angažman krajnjih korisnika. Međutim i dalje postoji niz izazova i neispunjenih zahtjeva, a to se prvenstveno odnosi na očigledno nepostojanje strateškog pristupa – u vidu strategije MIP-a na državnom nivou – odgovarajućih aktera zasnovanog na postojećem radu prvenstveno RAK-a, ali i drugih državnih i nedržavnih aktera, kao i stabilnih zakonskih nadležnosti kojima bi se RAK zvanično postavio za koordinatora regulatornog okvira za MIP te dosljednog finansiranja te uloge kao minimalnih uslova. Pored toga, strategija za MIP na državnom nivou bi trebala biti usvojena u vidu odgovarajućeg podzakonskog akta kojim bi se regulisalo konstruktivno učešće relevantnih aktera.⁷⁶

---

⁷⁵ Ova kategorizacija korištena je za ograničavanje djelokruga rada RAK-a. Na web stranici RAK-a navode se sljedeće podkategorije: Smjernice o korištenju medija, informacijsko-komunikacijskih tehnologija i vremenu koje djeca provide pred ekranom; Online sigurnost djece; Medijske navike djece i stavovi roditelja; Promotivni video i brošura o zaštiti maloljetnika; Smjernice za klasifikaciju medijskih sadržaja; Šta su dezinformacije i kako im se suprotstaviti?; Rezultati istraživanja o adekvatnoj informisanosti mladih u BiH o situaciji vezanoj za Covid-19; Etičko izvještavanje o mentalnom zdravlju; Analiza dječijih i obrazovnih programa, programa koji su namijenjeni ili se bave manjinama i ranjivim grupama stanovništva, te programa prilagođenih osobama sa invaliditetom u audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija u Bosni i Hercegovini. Dostupno na adresi: <https://www.rak.ba/bsLatn-BA/brdcst-media-literacy>.

⁷⁶ Hrnjić Kuduzović, Z. i Kerševan Smokvina, T. Izvještaj o ocjeni projekta: Ocjena projekta pod nazivom „Medijska i informacijska pismenost za ljudska prava i demokratiju u Bosni i Hercegovini“. Strasbourg: Vijeće Evrope, 2020. str. 23.

4. Istraživanje medijske i informacijske pismenosti u osnovnim školama

4.1. Cilj istraživanja i hipoteze

Cilj istraživanja je ustanoviti razinu poznavanja kompetencija bibliotekara kao edukatora u kontekstu programa informacijske i medijske pismenosti od strane učenika ali i nastavnika Knjižnice. Na temelju cilja, postavljene su hipoteze:

1. Školski bibliotekari su kompetentni da održavaju radionice o MiP, da kreiraju prikladne sadržaje za određenu dobnu skupinu i uspješno vode radionice.
2. Radionice su uspješnijeg ishoda kada se održavaju zajedno sa nastavnicima
3. Bibliotekari kao edukatori bi trebali djelovati uz nastavni plan i program i voditi radionice u skladu sa nastavnim programom
4. Doživljavanje učenika o vlastitoj razini informacijske pismenosti ne odgovara stvarnom stanju u praktičnoj primjeni.

4.2. Metodologija istraživanja

Istraživanje je provedeno metodom ankete (Likertovog tipa) tijekom tri radna dana u novembru 2023. godine, a ispitivanje je obuhvatilo školsku populaciju kao najbrojniji dio korisničke strukture Biblioteka. Radi se o učenicima osnovnih škola u Sarajevu, prva škola sa smještajem u Vogošći OŠ „Mirsad Prnjavorac“ učenici šestog razreda, zatim OŠ „Skender Kulenović“ učenici šestog razreda i „Treća osnovna škola“ učenici četvrtog razreda. Anketni upitnik sastojao se od 5 pitanja i sadržajno je bio podijeljen na dva dijela. Prvi dio ispitivao je kompetencije bibliotekara, na koji način učenici percipiraju bibliotekara kao edukatora, njihova povezanost i djelovanje zajedno sa nastavnim osobljem. U drugom dijelu upitnika, istražili smo u kojoj mjeri bibliotekari pružaju pomoć učenicima i za kraj da li su učenici spoznali važnost medijske i informacijske pismenosti u kontekstu obrazovanja.

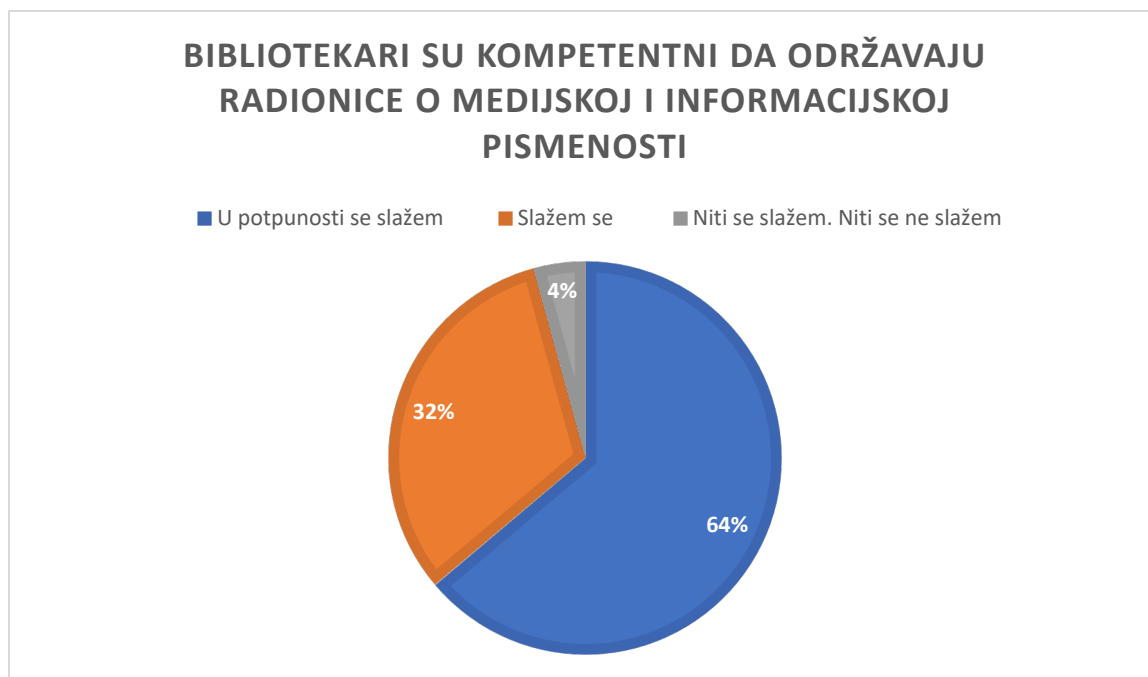
4.3.   *Rezultati istraživanja*

Što se tiče demografskih podataka, raspodjela prema spolu je gotovo ravnomjerna, pa je tako u anketi sudjelovalo 58 ispitanika ženskog spola (51,5 posto) te 48 ispitanika muškog spola (48,5 posto). Prema dobnoj strukturi, 86,2 posto uzorka čine ispitanici do 11 godina starosti, dok je mlađih 13,8 posto.

Radionice su održavali uglavnom školski bibliotekari samo u jednoj školi je tu ulogu preuzeo školski pedagog, na svakoj radionici su sudjelovale i razredne stariješine, u pojedinim i nastavnici drugih predmeta. Nastavnici nažalost nisu sudjelovali aktivno u radionicama također u pojedinim školama nisu bili prisutni, prisutni nastavnici su također popunili anketini upitnik, nakon održanih radionica. Na početku ovog istraživanja, postavljena je pretpostavka da većina učenika percipira bibliotekara kao edukatora ne samo u kontekstu informacijske i medijske pismenosti već i drugih oblasti. Kao posmatrač prilikom održavanja radionica primjetno je da je uspješnost radionice uglavnom zavisila od individualnih ambicija bibliotekara i njihove povezanosti sa učenicima. Nastavnici su kako navedi jedan od direktora škole „preopterećeni administracijskim poslovima“ i nemaju dovoljno slobodnog vremena prijavljivati dodatne aktivnosti poput održavanja radionica, te da uglavnom školski bibliotekari prate aktuelna dešavanja, prijavljuju se na radionice, održavaju ih, ali i objavljuju i održavaju web stranice škole u kojoj rade, također smo primjetili da svaki bibliotekar samostalno fotografiše događaje poput ovih radionica i na adekvatan način promoviše pozitivne aktivnosti u školskoj biblioteci.

Sadržaj radionica je kreiran od strane Instituta za društvena istraživanja ali način na koji će biti prenesen učenicima je bio slobodan tako da su pojedini bibliotekari koristili multimedije kako bi što bolje približili temu učenicima uglavnom mlađim od 11 godina, dok su sa starijom populacijom radili uglavnom kroz dijalog. Primjetno je da mlađa populacija jako dobro poznaje pojmove informacijske i medijske pismenosti ali njihova primjena je nažalost na niskoj razini. Primjetna je povezanost učenika sa školskim bibliotekarom, njihova spremnost da razumiju šta je medijska, a šta informacijska pimenost. Pohvalno je da su roditelji podsticaj djeci, da većina njih ograničava pristup internetu, posebno mlađim od 11 godina, kao i spremnost suradnje sa nastavnicima i bibliotekarima.

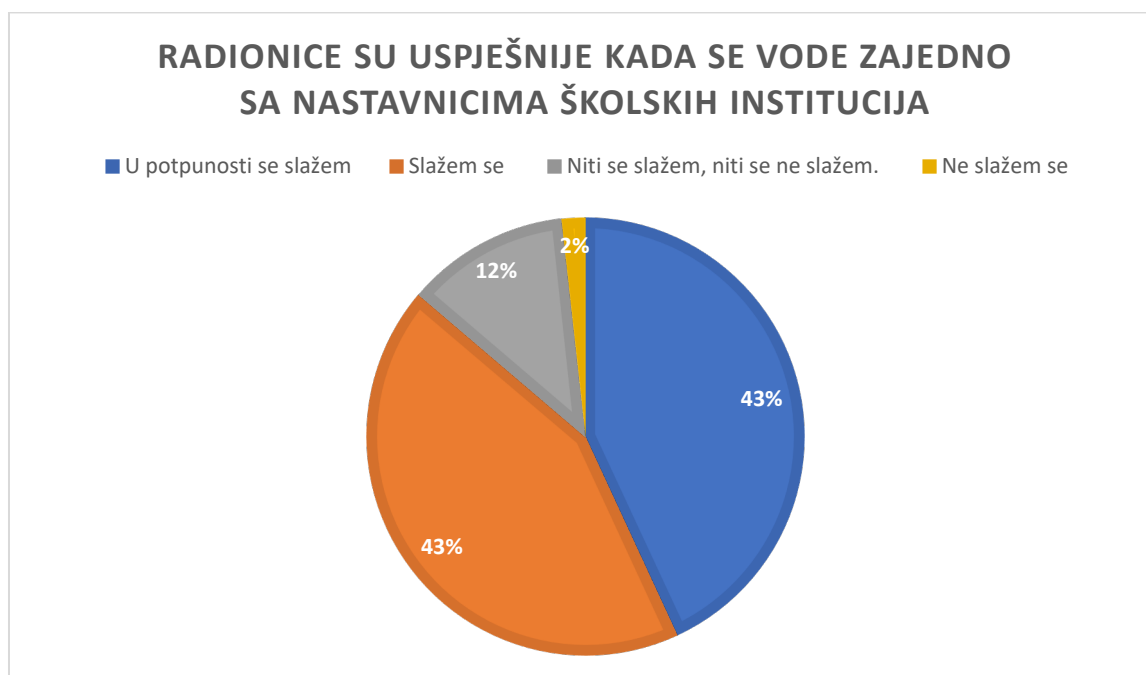
Nedostaci koji su primijećeni su uglavnom preopterećenost redovnim nastavnim aktivnostima i učenika ali i nastavnika. Na koji način uvesti radionice, jedini način je kroz ogledne časove, uglavnom djeci predstavljene kao redovan nastavni plan i program, u želji da što veći broj njih učestvuje. Poticaj razrednih nastavnika je od velike važnosti za učenike, želja da pokažu što bolje znanje u poznavanju aktuelnih tema.

Prema rezultatima istraživanja 64% anketiranih se potpuno slaže da bibliotekari posjeduju kompetencije o MIP-u, dok se 32% njih nisu u potpunosti sigurni, a 4% njih ostaje neutralno.

Bibliotekari imaju bogato znanje i stručnost u pronalaženju i evaluaciji informacija. Oni su obučeni za kretanje kroz složene informacije i mogu naučiti korisnike kako da kritički procijene informacije u pogledu tačnosti, pristranosti i relevantnosti. Bibliotekari mogu voditi korisnike u odabiru odgovarajućih izvora za istraživačke i akademske svrhe, uključujući naučne članke, knjige i baze podataka. Na primjer, bibliotekar može naučiti korisnike kako da koriste napredne

strategije pretraživanja kako bi pronašli relevantne informacije o određenoj temi. Oni također mogu pružiti smjernice o tome kako procijeniti kvalitet i kredibilitet izvora, kao što je identifikacija autorskih akreditiva i provjera plagijata. Koristeći svoju stručnost u pronalaženju i evaluaciji informacija, bibliotekari mogu pomoći korisnicima da razviju vještine potrebne za navigaciju i procjenu informacija u digitalnom dobu.

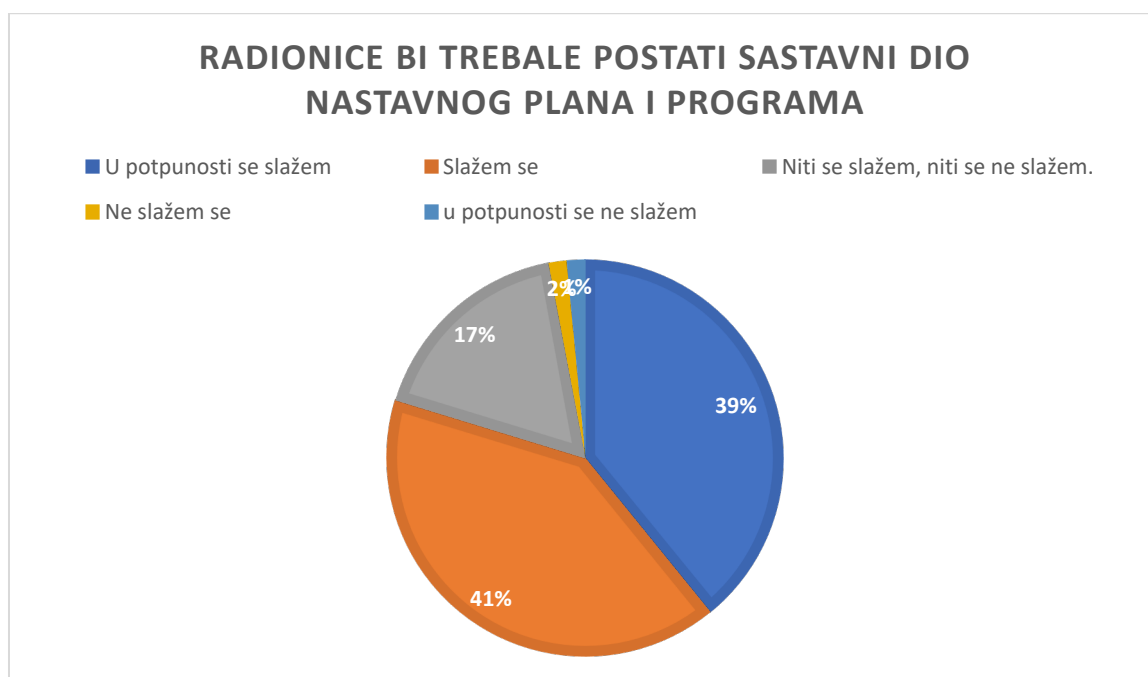

Učenici se slažu sa činjenicom da bi radionice bile uspješnije da se vode zajedno sa nastavnicima, 43% njih se upotpunosti slaže, također isti postotak njih se slaže sa tom konstatacijom, dok 12% njih se niti slaže, niti ne slaže, i 2% njih se ne slaže.

Medijska i informacijska pismenost (MIP) postala je suštinska vještina u današnjem digitalnom dobu. Za učenike je ključno da nauče kako da se snalaze, procjenjuju i koriste informacije efikasno i odgovorno. I bibliotekari i nastavnici igraju ključnu ulogu u promovisanju MIP, ali se njihova stručnost i odgovornosti često razlikuju. Zajednička saradnja na radionicama može poboljšati njihove napore i imati koristi od učenja učenika. U ovom dijelu raspravljat ćemo o važnosti saradnje između bibliotekara i nastavnika u radionicama medijske i informatičke pismenosti, strategijama za efikasnu saradnju, te izazovima i rješenjima u provođenju kolaborativnih MIP radionica.

Saradnja između bibliotekara i nastavnika na radionicama medijske i informatičke pismenosti je neophodna. Bibliotekari su stručnjaci za informatičku pismenost i imaju pristup velikom nizu resursa koji s

e mogu koristiti za podršku učenju učenika. Nastavnici, s druge strane, imaju stručnost u dizajnu kurikuluma i pedagogiji. Radeći zajedno, bibliotekari i nastavnici mogu iskoristiti snage i stručnost jedni drugih kako bi poboljšali učenje i sa druge strane podučili ih kako da zaštite svoje podatke i ličnost.

Prema rezultatima 39% anketiranih se u potpunosti slaže da bi radionice trebale postati sastavni dio nastavnog plana i programa, dok se 41% nisu u tolikoj mjeri sigurni, a 17% ostaju neutralni, i 2% smatra da radionice nisu neophodne. Zanimljiva činjenica je da su upravo anketirani nastavnici ti koji smatraju da to ipak treba ostati kao dodatna aktivnost.

Na radionicama koje su sprovedne uglavnom su vodili bibliotekari ili školski pedagozi, nastavnici su prisustvovali samo jedan dio radionica ili nikako. Možemo primjetiti da su nastavnici opterećeni svakodnevnim aktivnostima i administracijom koju moraju završiti u toku radnog dana, a da su bibliotekari ti koji imaju više slobodnog vremena i mogu organizovati

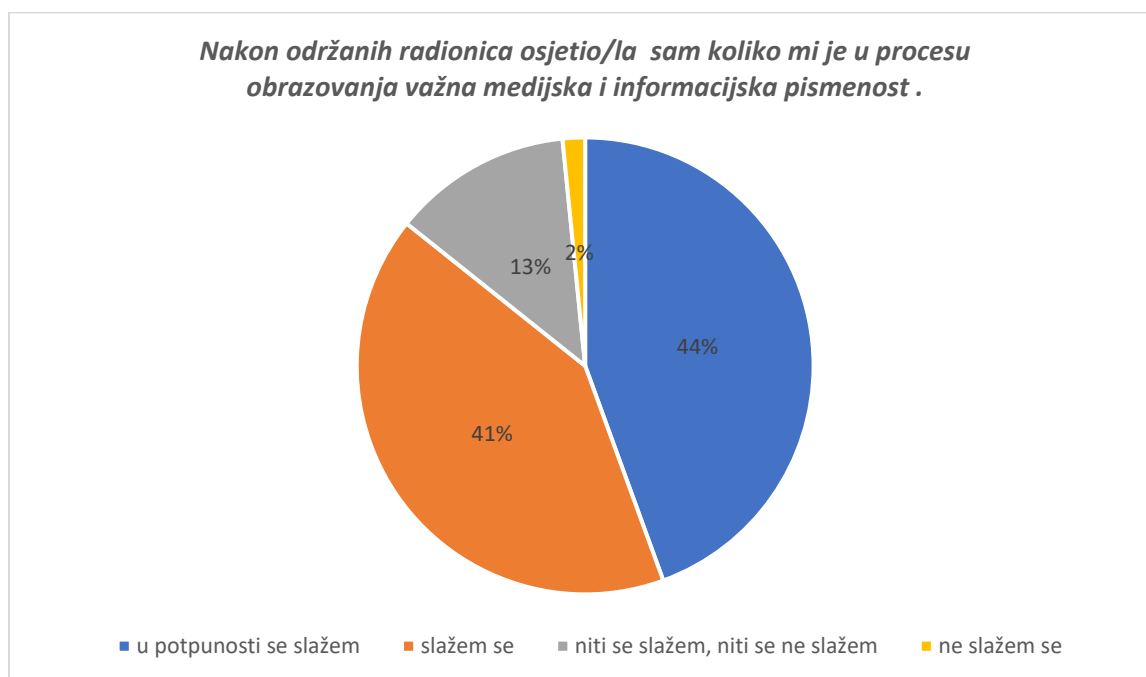
dodatne edukativne aktivnosti za djecu, što u konačnici sve zavisi od individualnog entuzijazma bibliotekara i želje da prenesu znanje i vještine.

Kada je u pitanju pomoć bibliotekara u pronalaženju informacija, pohvalno je da čak 30% anketiranih se u potpunosti slaže sa tim navođenjem, dok se 48% slaže, ali je značajan broj i onih koji su neutralni, te se niti slažu , niti ne slažu s tim . Nažalost, 1% se ne slaže i smatra da bibliotekari nisu pri ruci kada je riječ o pronalasku informacija ili nisu svjesni koji su to zadaci bibliotekara u školskim institucijama, i 2% njih se u potpunosti ne slaže .

Bibliotekari imaju bogato znanje i stručnost u pronalaženju i evaluaciji informacija. Oni su obučeni za kretanje kroz složene informacije i mogu naučiti korisnike kako da kritički procijene informacije u pogledu tačnosti, pristranosti i relevantnosti. Bibliotekari mogu voditi korisnike

u odabiru odgovarajućih izvora za istraživačke i akademske svrhe, uključujući naučne članke, knjige i baze podataka. Na primjer, bibliotekar može naučiti korisnike kako da koriste napredne strategije pretraživanja kako bi pronašli relevantne informacije o određenoj temi. Oni također mogu pružiti smjernice o tome kako procijeniti kvalitet i kredibilitet izvora, kao što je identifikacija autorskih akreditiva i provjera plagijata. Koristeći svoju stručnost u pronalaženju i evaluaciji informacija, bibliotekari mogu pomoći korisnicima da razviju vještine potrebne za navigaciju i procjenu informacija u digitalnom dobu.

Pozitivan ishoda održanih radionica o medijskoj i informacijskoj pismenosti ogleda se u rezultatima da se 44% ispitanika u potpunosti slaže sa konstatacijom da je MiP važan faktor u procesu obrazovanja, a 41% se slaže, dok 13% ostaje neutralno, dakle niti se slažu niti se ne slažu, i 2% se ne slažu sa tom konstatacijom .

Prilikom održavanja radionica primjetn je jako visok nivo poznavanja informacijskih tehnologija kod mlađe populacije, ali jako nisko znanje o opasnostima korištenja istih, kao i ne poznavanja medijske i infromacijske pismenosti . Jako mali broj učenika je znalo na koji način mogu zaštititi privatne informacije, te kako prepoznati lažne profile, također jako je nizak stepen poznavanja pretraživanja relevantnih informacija te njihovo vrijednovanje i korištenje. Primjetno je da poznaju značenje pojmova koji su aktuelni i koji se koriste u virtualnom svijetu

ali nisu svjesni djelovanja interneta i njihove primarne funkcije. Također mali broj učenika je upoznat sa kompetencijama školskih bibliotekara kada je u pitanju informacijsko i medijsko opismenjavanje.

Zaključak

Bibliotekari imaju ključnu ulogu u promovisanju medijske i informacijske pismenosti. Oni nisu samo čuvari knjiga, već i edukatori koji učenike uče kako locirati, procijeniti i učinkovito koristiti informacije. U ovom magistarskom radu istražili smo ulogu bibliotekara kao edukatora u medijskoj i informacijskoj pismenosti, strategije za poučavanje tih vještina te izazove i prilike u promicanju medijske i informacijske pismenosti kroz bibliotekarstvo, kao i društveno-političke prepreke na koje nailazimo u tom kontekstu.

Bibliotekari su u jedinstvenoj poziciji da učenike podučavaju vještinama medijske i informacijske pismenosti. Oni su stručnjaci za organizaciju i pronalaženje informacija i mogu pomoći studentima da se snađu u ogromnoj količini informacija koje su im dostupne. Bibliotekari također imaju ključnu ulogu u promovisanju kritičkog mišljenja i cjeloživotnog učenja. Poučavajući učenike kako vrjednovati izvore i kritički razmišljati o informacijama, bibliotekari im pomažu da postanu informirani i angažirani građani. Nadalje, bibliotekari su važni u premošćivanju digitalnog jaza i promicanju jednakosti u pristupu informacijama.

Prema spovedenom istraživanju, kao posmatrač prilikom održavanja radionica, prepoznali smo da u velikoj mjeri učenici prepoznaju ulogu bibliotekara kao edukatora, ali da to opet u konačnici zavisi od entuzijazma bibliotekara, njihove želje da aktuelne teme približi učenicima, da ih na prikladan način poduče kritičkom promišljanju, razumjevanju važnosti medijske i informacijske pismenosti ali i ohrabri da mogu mnogo jednostavnije učiti, spoznavati, istraživati, razumijevati kontekst u kojem djeluju ukoliko savladaju neke od vještina medijske i informacijske pismenosti.

Kanton Sarajevo se ovom strategijom obavezuje da u granicama svojih mogućnosti, kontinuirano, svojim kapacitetima i u saradnji s drugim relevantnim akterima, intenzivno radi na uvođenju obrazovanja o MIP-u kako bi generacije učenika koje trenutno prolaze kroz obrazovni proces dobile kompetencije MIP-a potrebne za uspješno življenje u današnjem digitalnom dobu. Strategija prepoznaje značaj potrebe reforme obrazovanja i uzimanja u obzir istraživanja PISA i TIMMS koja upućuju na strukturalne, sadržajne i suštinske nedostatke obrazovanja u Kantonu Sarajevo. Strategija prepoznaje potrebu razvoja, usvajanja i adekvatne primjene predmetnih kurikuluma, koji su svakako u skladu s konceptom MIP-a.

Literatura

1. Aleksandra Horvat isur., Cjeloživotno učenje knjižničara, Ishodi učenja i fleksibilnost, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009.
2. Aufderheide, P. A Report of the National leadership conference on media literacy. Washington: The Aspen Institute, 1992.
3. Barbarić, A. Kompetencije informacijskih stručnjaka 21. stoljeća. Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost / urednice Horvat A. i Machala D. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009.
4. Bell J. Steven, John Shank. The blended librarian : a blueprint for redefining the teaching and learning role of academic librarians. // College and research libraries news 65, 7(2004)
5. Bewick, Laura, Sheila Corral. Developing librarians as teachers : A study of their pedagogical knowledge. // Journal of Librarianship and Information Science 42, 2 2010.
6. Demut, A. Putokazi školske knjižnice. Zagreb : Školska knjiga, 2003.
7. Dragan Marković, Da li su bosanskohercegovačke biblioteke osposobljene za funkcioniranje u 21. stoljeću ? , Sarajevo : JU Biblioteka Sarajeva, 2017.
8. Emir Vekzović i sur. Medijska i informacijska pismenost: Dizajn učenja za digitalno doba , Fakultet političkih nauka, Sarajevo , 2021.
9. Emir Vejzović, Medijska I informacijska pismenost- Strateški pristup. Fakultet političkih nauka, Sarajevo , 2021.
10. Emir Vajzović i sur. Uvođenje medijske i informacijske pismenosti u obrazovni sistem – procjena kompetencija nastavnika za podučavanje medijske i informacijske pismenosti u kantonu Sarajevo. Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. 2019.
11. Emir Vajzović i sur. Medijska i informacijska pismenost : istraživanje i razvoj , Fakultet političkih nauka, Sarajevo 2020.

12. Emir Vajzović i sur. Uvođenju medijske i informacijske pismenosti u obrazovni sistem – procjena kompetencija nastavnika za podučavanje medijske i informacijske pismenosti u kantonu Srajevo. Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. 2019.
13. Frau-Meigs, D., Velez, I., & Michel, J. F. Mapping media and information literacy policies: new perspectives for the governance of MIL [Mapiranje politika medijske i informacijske pismenosti: nove perspektive upravljanja MIP-om]. U Frau-Meigs, D., Velez, I. and Michel, J.F. 2017. Public policies in media and information literacy in Europe [Javne politike u oblasti medijske i informacijske pismenosti u Evropi. 1. izdanje. London: Routledge. 2017.
14. Gallimore, A. Managing the Networked Public Library, Library Management, 1999.
15. Competencies for information professionals of the 21st century. 2013. Dostupno na: <http://infonista.com/wp-content/uploads/2014/05/Core-CompetenciesRevisions-4-30-14-draft.pdf>
16. Jadranka Lasić-Lazić* Sonja Špiranec** Mihaela Banek Zorica, Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju, Medij. istraž. (god. 18, br. 1) 2012.
17. Hrnjić Kuduzović, Z. i Kerševan Smokvina, T. Izvještaj o ocjeni projekta: Ocjena projekta pod nazivom „Medijska i informacijska pismenost za ljudska prava i demokratiju u Bosni i Hercegovini“. Strasbourg: Vijeće Evrope, 2020.
18. Krželj A.; Mihovilović J. Odgoj učenika za humanost i humano ponašanje. Zbornik radova : XV. Proletna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Novi Vinodolski 2003. / uredili Biserka Šušnjić, Đudita Franko, Theodor de Canziani Jakšić. Rijeka : Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske ; Zavod za unapređivanje školstva ; Prva sušačka gimnazija u Rijeci, 2004.
19. Kovačević, D., Lasić-Lazić, J., Lovrinčević, J. (2004). Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti. 2004.
20. Malović, Stjepan et. al. Masovno komuniciranje. Zagreb: Golden marketing. Tehnička Knjiga. Sveučilište sjever, 2014.
21. Lester, R. Why educate the library user, Aslib Proceedings 1979.
22. Lynne Brindley , Re-defining the library, Library Hi Tech, 2006.

23. Lovrinčević J. ... [et.al.]. Znanjem do znanja : prilog metodici rada školskog knjižničara. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2005.
24. Mario Hibert, Digitalna tranzicija i etički prijevori bibliotekarstva, ICSL – godišnjak Međunarodnog susreta bibliotekara slavista u Sarajevu, vol. 3, br. 3, 2007, Sarajevo, IKD University Press, 2007.
25. Melinščak Zlodi, I. Kolokviji Knjižnice Instituta „Ruđer Bošković“. Edukacija korisnika i knjižničnog osoblja : zbornik radova / uredila Maja Jokić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.
26. Poter, Džejms. Medijska pismenost. Beograd: Clio. 2012.
27. Reljić, Slobodan. Bukvar medijske pismenosti. Beograd: Akademska knjiga. Univerzitet u Beogradu, 2018
28. Ravi Kumar, B.; Phil, M. User education in libraries. // International Journal of Library and Information Science 1 2009.
29. Senad Čeliković, Libraries on the border between worlds, Biblioteka Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Tuzli, 2015.
30. Špiranec, S. & Banek Zorica, M. „Information Literacy 2.0: hype or discourse refinement“ Journal of documentation , 2010.
31. Špiranec, Sonja. Edukacija korisnika u svjetlu novih informacijskih tehnologija : stanje uHrvatskoj. // 5. dani specijalnoga knjižničarstva Hrvatske, Edukacija korisnika i knjižničnoga osoblja : zbornik radova / uredila Maja Jokić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko, 2016.
32. Tokić, Ivo, Ivanka Mihalić, Mirko Takač. Edukacija korisnika specijalne knjižnice : obveza ili prilika? // 5. dani specijalnoga knjižničarstva Hrvatske, Edukacija korisnika i knjižničnoga osoblja : zbornik radova / uredila Maja Jokić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.
33. Trültzsch-Wijnen, C. W., Murru, M. F., & Papaioannou, T. Definitions and values of media and information literacy in a historical context [Definicije i vrijednosti medijske i informacijske pismenosti u istorijskom kontekstu]. U D. Frau-Meigs, I. Velez and J. F.s Michel (Eds.). U Public Policies in Media and Information Literacy in Europe [Javne politike u oblasti medijske i informacijske pismenosti u Evropi]. (1. izdanje, str. 91-115). London: Routledge. 2017.

34. Udina K. Učiti učiti u školskoj knjižnici. // Zbornik radova : XV. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Novi Vinodolski 2003. / uredili Biserka Šušnjić, Đudita Franko, Theodor de Canziani Jakšić. Rijeka : Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske ; Zavod za unapređivanje školstva ; Prva sušačka gimnazija u Rijeci, 2004.
35. Vedad Spahić, Public libraries in Bosnia and Herzegovina today - a literary research: lessons, suggestions and reflections, Sarajevo : Biblioteka Sarajeva, 2017.
36. Webber, S.& Johnston, B. „Conceptions of information literacy: new perspectives and implications“. Journal of information science. 2004.